J. Stalin

Anarşizm mi? Sosyalizm mi?

J. STALIN • ANARSİZM Mİ? SOSYALİZM Mİ?

SOL
YAYINLARI

İKİNCİ BASKI

ANARŞİZM Mİ? SOSYALİZM Mİ?

J. STALİN

ÇEVİREN
MUZAFFER E. KABAGİL

Josef Stalin'in "Anarchisme ou Socialisme?" (*Oeuvres*, t. 1, Paris, 1952) adlı yazısını, Fransızcasından, Muzaffer E. Kabagil dilimize çevirmiş, "Yayımcının Notu" ve "Açıklayıcı Notlar", *Anarchism or Socialism?* (İnternational Publishers, New York, 1952)'den tamamlanmış ve kitap, *Sol Yayınları* tarafından, *Anarşizm mi? Sosyalizm mi?* adı ile, Mart 1976 (Birinci Baskı: Kasım 1974) tarihinde, Ankara'da, *Çağ Matbaası*'nda dizdirilip bastırılmıştır.

İÇİNDEKİLER

7 *Yayımcının Notu*
9 Anarşizm mi? Sosyalizm mi?
13 Diyalektik Yöntem
25 Materyalist Teori
42 Proleter Sosyalizmi
79 *Açıklayıcı Notlar*

J. V. STALİN

Josef Visarionoviç Stalin, 1879'da, Gürcistan'ın Gori kasabasında doğdu. Babası kunduracıydı. Daha orta öğrenimdeyken devrimci eyleme katıldı ve Rus Sosyal-Demokrat İşçi Partisinin bolşevik saflarında yer aldı. Uzun yıllar Sibirya'da sürgünde kaldı. Ekim Devriminden sonra, Lenin'in ölümünden az önce, Komünist Partisi Genel Sekreteri oldu. 1920'lerde, sağ ve sol ideolojik sapmalara karşı savaşım verdi. Josef Stalin, Sovyetler Birliği'nde sosyalizmin kuruluşunu sağlayanların başında bulundu. İkinci Dünya Savaşı sırasında, parti liderliği, hükümet başkanlığı ve Sovyet Orduları Başkomutanlığı görevlerini birarada yürüttü. 1953'te ölümünden sonra, Sovyetler Birliği'nde ve başka ülkelerde, Stalin'e karşı önemli hücumlar yöneltilmiştir.

Anarşizm mi? Sosyalizm mi? (1907), *Marksizm ve Millî Mesele* (1913), *Leninizmin İlkeleri* (1924), *Leninizmin Sorunları* (1926), *Sağ ve Sol Sapmalar Üzerine* (1926), *Diyalektik ve Tarihî Materyalizm* (1938), *Marksizm ve Dil* (1948), *Sovyetler Birliği'nde Sosyalist Ekonominin Meseleleri* (1952) vb. başlıca yapıtları arasındadır. Yazılarından derlenmiş çeşitli yapıtları yayınlanmıştır. *Sol Yayınları* arasında çıkan derleme yapıtları şunlardır: *Marksizm ve Millî Mesele* (1967); *Sosyalist Ekonominin Meseleleri* (1967); *Son Yazılar 1950-1953* (1970); *Trotskizm mi, Leninizm mi?* (1976); *Ulusal Sorun ve Sömürgeler Sorunu* (1976). Tüm yapıtlarının 13 cildi yayınlanmıştır.

Stalin, *Anarşizm mi? Sosyalizm mi?*'yi, 26 yaşında, Tiflis'te, partiyi yönetirken yazmıştır. Gürcü bir grup anarşist tarafından, marksistlere yöneltilen kampanyaya karşı kaleme alınmış olan bu makalelerde, Stalin, anarşizme karşı marksizmi savunmuş, marksist teorinin ilkelerini halkın anlayabileceği bir dille özetlemiştir. Gürcü dilinde yazılan bu makalelerin yayımı devam ettiği bir sırada, 1907'de, Stalin, Partinin Merkez Komitesi tarafından Bakû'ya gönderilmiş ve orada tutuklanmıştır. Bu arada evinde yapılan aramada, "Anarşizm mi? Sosyalizm mi?"nin devamına ilişkin notlar kaybolmuştur.

YAYIMCININ NOTU

1905-06 kışında, Prens Peter Kropotkin'in izleyicilerinden olan Gürcistan'daki bir grup anarşist, Kafkasya'da, marksistlere karşı şiddetli bir ideolojik kampanyaya girişmişti. Bu grup, (şimdi Tbilisi olan) Tiflis'te birkaç gazete çıkardı. Anarşistler, işçi sınıfı arasında hiç bir desteğe sahip değildi, ama sınıf-dışı ve küçük-burjuva gruplar arasında bazı başarılar elde ettiler.

Stalin, anarşistlere karşı "Anarşizm mi? Sosyalizm mi?" genel başlığı altında, Gürcüce bir dizi makale yazdı; bu kitapçık, bu makalelerden oluşmaktadır.

İlk dört makale, Haziran ve Temmuz 1906'da, 20 Hazirandan 14 Temmuza kadar, Tiflis'te, Josef Stalin'in yönetimi altında yayınlanan günlük bolşevik gazetesi *Akhali Çovreba*'da ("Yeni Yaşam") özgün haliyle yayınlandı. Gazete yetkili makamlarca kapatıldığından, dizi devam edemedi. Makaleler, Aralık 1906 ve Ocak

1907'de, biraz düzeltilmiş bir biçimde, 14 Kasım 1906'dan Tiflis valisinin emriyle 8 Ocak 1907'de kapatılana kadar Tiflis'te yayınlanan haftalık bir sendika dergisi olan *Akhali Droyeba*'da ("Yeni Zamanlar") yayınlandı. Yayımcıya ilişkin bir açıklamada şöyle deniyordu:

"Geçenlerde, Hizmet İşçileri Sendikası bize bir mektup yazarak, sosyalizm, anarşizm ve benzeri sorunlar üzerine makaleler yayınlamamızı önerdi. ... Diğer bazı yoldaşlar da aynı istekte bulunmuşlardı. Bu istekleri hoşnutlukla karşılıyor ve makaleleri yayınlıyoruz. Bu makalelere gelince, bazılarının, Gürcistan basınında zaten yayınlanmış olduğunu belirtmemiz gerekiyor (ama yazarın elinde olmayan nedenlerden ötürü bunlar tamamlanmamışlardır). Gene de, bütün makalelerin tamamını yayınlamayı gerekli gördük ve yazardan, onları halkın daha iyi anlayacağı bir biçimde, yeniden yazmasını istedik ve o da bunu severek yaptı."

Tiflis bolşevik günlük basınında dizilerin yayını sürdürüldü: bunlar, Şubat 1907'den —"aşırı eğilimi" yüzünden— 6 Mart 1907'de kapatılmasına kadar *Çveni Çovreba*'da ("Yaşamımız") ve sonra da Nisan 1907'de *Dro*'da ("Zaman") yayınlandı.

Ancak, dizi hiç bir zaman tamamlanamadı. 1907 ortalarında, Stalin, Bakû'ya gitmek üzere Tiflis'ten ayrıldı, birkaç ay sonra da orada tutuklandı. Eşyaları aranırken son bölümlere ait notları kaybolmuştur.

ÇAĞDAŞ toplumsal yaşamın odağı, sınıf mücadelesidir. Bu mücadele sırasında, her sınıfa, kendi ideolojisi yol gösterir. Burjuvazi, kendi ideolojisine, sözde *liberalizme*[1] sahiptir. Proletarya da kendi ideolojisine sahiptir — bu, çok iyi bilindiği gibi, *sosyalizm*dir.

Liberalizme, bütün ve bölünmez bir şey olarak bakılmamalıdır: liberalizm, burjuvazinin farklı tabakalarına uygun düşen farklı eğilimlere bölünmüştür.

Sosyalizm de, bütün ve bölünmez değildir: onun içinde de farklı eğilimler vardır.

Biz, burada, liberalizmi incelemeyeceğiz — bu görevi başka bir zamana bırakmak daha iyi olur. Okura, yalnızca

sosyalizmi ve onun eğilimlerini tanıtmak istiyoruz. Sanırız, bunu daha ilginç bulacaktır.

Sosyalizm üç ana eğilime ayrılmıştır: *reformizm, anarşizm* ve *marksizm.*

Reformizm (Bernstein[2] ve ötekiler), sosyalizmi uzak bir erek olarak görür, bundan öte bir şey değil, ve gerçekte sosyalist devrimi reddeder ve sosyalizmi barışçı araçlarla kurmayı amaçlar. Reformizm, sınıf mücadelesini değil, sınıf işbirliğini savunur. Bu reformizm, günden güne çürümekte, günden güne sosyalizme benzer yanlarının tümünü yitirmektedir ve bizce, bu makalelerde, sosyalizmi tanımlarken, reformizmi incelemenin hiç bir gereği yoktur.

Marksizm ve anarşizme gelince, iş bambaşkadır: her ikisi de, bugün, sosyalist eğilimler olarak kabul edilmektedir, her ikisi de birbirlerine karşı şiddetli bir mücadele vermektedirler, her ikisi de kendilerini, proletaryaya gerçek sosyalist öğretiler olarak sunmaya çalışmaktadırlar, ve kuşkusuz, bu ikisinin incelenmesi ve karşılaştırılması, okura çok daha ilginç gelecektir.

Biz, "anarşizm" sözcüğü söylenince küçümseyerek başını çeviren, yukardan bir havayla elini sallayarak, "Neden bunun üzerinde zaman harcamalı? Hakkında konuşmaya bile değmez." diyenlerden değiliz. Bizce, böyle ucuz "eleştiriler" hafifliktir ve yararsızdır.

Biz, anarşistlerin "arkalarında yığınlar bulunmadığı, ve bu yüzden, pek tehlikeli olmadıkları" düşüncesiyle kendisini avutanlardan da değiliz. Bugün sorun, kimin, daha büyük ya da daha küçük "yığınları" arkasından sürüklediği sorunu değildir; önemli olan öğretinin özüdür. Eğer anarşistlerin "öğretisi" gerçeği yansıtıyorsa, o zaman söylemeye gerek yok ki, anarşizm kendine her halde bir yol açacak ve yığınları kendi çevresinde toplayacaktır. Ama, eğer geçersizse ve yanlış bir temel üzerine kurulmuşsa, çok sürmeyecek ve ayakları havada kalacaktır. Ama anarşizmin geçersizli-

ği tanıtlanmalıdır.

Bazı kişiler, marksizmin ve anarşizmin aynı ilkelere dayandığını ve aralarındaki anlaşmazlıkların yalnızca taktiklere ilişkin olduğunu sanırlar, öyle ki, bu kişilerin görüşüne göre, bir eğilimi diğerinin karşısına çıkarmak tümüyle yanlıştır.

Bu, büyük bir hatadır.

Biz, anarşistlerin, marksizmin gerçek düşmanları olduğuna inanırız. Bunun sonucu olarak da, gerçek düşmanlara karşı gerçek bir mücadele verilmesi gerektiğini savunuruz. Bu nedenle, anarşistlerin "öğretisini" baştan sona incelemek ve bütün yönleriyle iyice değerlendirmek zorunludur.

Sorun şudur ki, marksizm ve anarşizm, her ikisi de, mücadele arenasına sosyalizm bayrağı altında girmelerine karşın, tümüyle farklı ilkeler üzerine kurulmuşlardır. Anarşizmin temel taşı, anarşizmin ilkelerine göre, kurtuluşu, yığınların, kolektif bütünlüğünün kurtuluşunun baş koşulu olan *bireydir*. Anarşizmin ilkelerine göre, birey kurtulmadıkça, yığınların kurtulması olanaksızdır. Buna uygun olarak, sloganı: "Her şey birey için"dir. Oysa marksizmin temel taşı, marksizmin ilkelerine göre, kurtuluşu, bireyin kurtuluşunun baş koşulu olan *yığınlardır*. Yani, marksizmin ilkelerine göre, yığınlar kurtulmadıkça, bireyin kurtulması olanaksızdır. Buna uygun olarak, sloganı: "Her şey yığınlar için"dir.

Açıktır ki, burada, sadece taktikler üzerine anlaşmazlık değil, biri diğerini yadsıyan iki ilke bulunmaktadır.

Makalelerimizin amacı, bu iki karşıt ilkeyi yanyana koymak, marksizmi anarşizmle karşılaştırmak ve böylece herbirinin meziyetlerine ve kusurlarına ışık tutmaktır. Tam burada, okura bu makalelerin planı hakkında bilgi vermek gerekir kanısındayız.

Marksizmin bir tanımı ile başlayacağız, bu arada anarşistlerin marksizm üzerindeki görüşlerine değineceğiz, ondan sonra da anarşizmin kendisinin eleştirisine geçeceğiz.

Şöyle ki, diyalektik yöntemi, bu yöntem üzerine anarşistlerin görüşlerini, ve bizim eleştirimizi; materyalist teoriyi, anarşistlerin görüşlerini ve bizim eleştirimizi (burada da sosyalist devrimi, sosyalist diktatörlüğü, asgarî programı ve genel olarak taktikleri tartışacağız); anarşistlerin felsefesini ve bizim eleştirimizi; anarşistlerin sosyalizmini ve bizim eleştirimizi; anarşist taktikleri ve örgütlenmeyi açıklayacağız — ve sonuç olarak da vargılarımızı vereceğiz.

Küçük topluluk sosyalizminin savunucuları olan anarşistlerin, gerçek sosyalistler olmadığını tanıtlamaya çalışacağız.

Ayrıca, proletarya diktatörlüğünü reddettikleri sürece, anarşistlerin gerçek devrimciler de olmadıklarını tanıtlamaya çalışacağız...

Ve böylece, konumuzda ilerleyeceğiz.

BİR

DİYALEKTİK YÖNTEM

"Dünyadaki her şey hareket halindedir. ... Yaşam değişir, üretici güçler büyür, eski ilişkiler çöker."

KARL MARX

Marksizm, yalnızca sosyalizmin teorisi değil, bütün bir dünya görüşü, bir felsefî sistemdir. Marx'ın proleter sosyalizmi, bunun mantıkî bir sonucudur. Bu felsefî sisteme, diyalektik materyalizm denir.

Bu yüzden, marksizmi yorumlamak, aynı zamanda, diyalektik materyalizmi yorumlamak anlamına gelir.

Bu sisteme neden diyalektik materyalizm adı verilmiştir?

Çünkü *yöntemi* diyalektik ve *teorisi* materyalisttir.

Diyalektik yöntem nedir?

Deniliyor ki, toplumsal yaşam sürekli hareket ve gelişme halindedir. Bu doğrudur: yaşama, değişmez ve durağan

bir şey gözü ile bakılmamalıdır; yaşam hiç bir zaman bir düzeyde kalmaz, sonsuz bir hareket, sonsuz bir yıkılış ve yaratılış süreci içindedir. Bu nedenle, yaşam her zaman *eski* ve *yeniyi*, *büyüyen* ve *öleni*, devrimci ve karşı-devrimci olanı içerir.

Diyalektik yöntem, bize, yaşama, gerçekte olduğu gibi bakmamız gerektiğini anlatır. Gördük ki, yaşam sürekli hareket halindedir; dolayısıyla yaşama, hareketi içinde bakmalı ve sormalıyız: yaşam nereye gidiyor? Gördük ki, yaşam sürekli bir yıkılış ve yaratılış görünümü sunmaktadır; dolayısıyla yaşamı, yıkılış ve yaratılış süreci içinde incelemeli ve sormalıyız: yaşamda yıkılan nedir, yaratılan nedir?

Yaşamda, doğan ve günden güne gelişen şey, yenilemez, ilerlemesi engellenemez. Bu demektir ki, örneğin eğer proletarya bir sınıf olarak doğmuşsa ve günden güne büyüyorsa, *bugün* ne kadar zayıf ve sayıca az olursa olsun, uzun vadede zafere ulaşacaktır. Neden? Çünkü büyümekte, güç kazanmakta ve ileriye doğru yürümektedir. Öte yandan, yaşamda, eskiyen ve ölümüne yaklaşan şey, *bugün* dev bir gücü temsil etse de, kaçınılmaz olarak bir yenilgiye uğrayacaktır. Bu demektir ki, örneğin, eğer, toprak, burjuvazinin ayağının altından yavaş yavaş kayıyorsa, ve burjuvazi, her geçen gün daha çok geriye kayıyorsa, bugün ne kadar güçlü ve sayıca çok olursa olsun, uzun vadede yenilgiye uğrayacaktır. Neden? Çünkü, bir sınıf olarak, çürümekte, güçsüzleşmekte, eskimekte ve yaşam için bir yük haline gelmektedir.

Bundan şu ünlü diyalektik önerme doğmuştur: gerçekten var olan her şey, yani gün geçtikçe büyüyen her şey akla-uygundur, ve gün geçtikçe çürüyen her şey, akla-aykırıdır, dolayısıyla da yenilgiden kurtulamaz.

Örneğin: geçen yüzyılın seksenlerinde, Rus devrimci aydınları arasında büyük bir anlaşmazlık patlak verdi. Narodnikler, "Rusya'yı kurtarma" görevini yüklenecek temel gücün, kır ve kent küçük-burjuvazisi olduğunu ileri sürüyorlar-

dı. Marksistler onlara sordular: neden? Çünkü diye yanıtladı narodnikler, kır ve kent küçük-burjuvazisi, bugün çoğunluğu oluşturuyor ve üstelik yoksuldurlar, sefalet içinde yaşıyorlar.

Bunu marksitler yanıtladı: kır ve kent küçük-burjuvazisinin bugün çoğunluğu oluşturduğu ve gerçekten yoksul olduğu doğrudur, ama sorun bu mudur? Küçük-burjuvazi, uzun süreden beri çoğunluğu oluşturmaktadır, ama bugüne kadar, proletaryanın yardımı olmaksızın, "özgürlük" mücadelesinde hiç bir öncecilik göstermemiştir. Neden? Çünkü küçük-burjuvazi, bir sınıf olarak, büyümemektedir; tam tersine, gün geçtikçe parçalanmakta, burjuvaziye ve proletaryaya dönüşerek dağılmaktadır. Öte yandan, yoksulluk da, burada belirleyici önem taşımaz; kuşkusuz, "serseriler" küçük-burjuvaziden daha yoksuldur, ama hiç kimse, "Rusya'yı kurtarma" görevini yüklenebileceklerini söylemeyecektir.

Gördüğünüz gibi, sorun, bugün hangi sınıfın çoğunluğu oluşturduğu ya da hangi sınıfın daha yoksul olduğu değil, hangi sınıfın güç kazandığı ve hangisinin çürüdüğüdür.

Ve proletarya, durmadan büyüyen ve güç kazanan, toplumsal yaşamı ileri doğru iten ve bütün devrimci unsurları kendi çevresinde toplayan tek sınıf olduğuna göre, ona, bugünkü hareketin temel gücü gözü ile bakmalı, onun saflarına katılmalı ve onun ilerici çabalarını, kendi çabalarımız olarak benimsemeliyiz.

İşte marksistler böyle yanıt verdiler.

Açıktır ki, marksistler, yaşama, diyalektik açıdan bakarlarken, narodnikler metafizik yöntemle tartışıyorlar — toplumsal yaşamı, durağan bir şey olarak betimliyorlardı.

Diyalektik yöntem, yaşamın gelişmesine işte böyle bakar.

Ama hareket vardır, hareket vardır. Proletaryanın ayağa kalkarak silah depolarına hücum ettiği ve irticaya karşı bir saldırıya giriştiği "Aralık Günleri"[3] sırasında, toplumsal

yaşamda hareket vardı. Ama, proletaryanın "barışçı" gelişme koşulları altında, tek tek grevler ve küçük sendikaların kurulması ile yetindiği daha önceki yılların hareketine de, toplumsal hareket adı verilmelidir.

Açıktır ki, hareket farklı biçimlere bürünmektedir.

Ve bu yüzden, diyalektik yöntem, hareketin iki biçimi olduğunu söyler: evrimci ve devrimci.

İlerici unsurlar, günlük faaliyetlerini kendiliklerinden sürdürdükleri ve eski düzeni, küçük, *nicel* değişmelere uğrattıkları zaman, hareket evrimcidir.

Aynı unsurlar, birleştikleri, bir tek görüşle donandıkları ve eski düzeni yok etmek ve yaşama *nitel* değişiklikler getirmek, yeni bir düzen kurmak amacıyla düşman kampını süpürüp geçtikleri zaman, hareket devrimcidir.

Evrim, devrimi hazırlar ve ona ortam yaratır; devrim, evrim sürecini tamamlar ve onun daha ileri faaliyetini kolaylaştırır.

Doğada da benzer süreçler yer alır. Bilim tarihi göstermiştir ki, diyalektik yöntem, gerçekten bilimsel bir yöntemdir. Astronomiden başlayıp, toplumbilime kadar her alanda, evrende hiç bir şeyin öncesiz ve sonsuz olmadığı, her şeyin değişip, her şeyin geliştiği düşüncesinin kanıtını buluruz. Dolayısıyla doğadaki her şeye hareket, gelişme açısından bakılmalıdır. Ve bu demektir ki, diyalektiğin ruhu, zamanımız biliminin tümüne işlemiştir.

Hareketin biçimlerine gelince, diyalektiğe göre, küçük, *nicel* değişikliklerin uzun dönemde, büyük, *nitel* değişikliklere yol açacağı gerçeğine gelince — bu yasa, doğa tarihi için de, aynı ölçüde geçerlidir. Mendeleyev'in, "elementlerin periyodik tablosu" nicel değişikliklerden, nitel değişiklikler doğmasının doğa tarihinde ne büyük önem taşıdığını açıkça göstermektedir. Aynı şey, biyolojide, yeni-darvinciliğin[4] yerini almakta olan yeni-lamarkçılık[5] ile sergilenmektedir.

Friedrich Engels'in, *Anti-Dühring*'inde *yeter* derecede

ışık tuttuğu diğer gerçekler konusunda bir şey söylemeyeceğiz.

Diyalektik yöntemin kapsamı işte budur.

ANARŞİSTLER, diyalektik yönteme ne gözle bakarlar?

Herkes bilir ki, Hegel, diyalektik yöntemin babasıydı. Marx, bu yöntemi arındırdı ve geliştirdi. Anarşistler bunun farkında kuşkusuz. Hegel'in bir tutucu olduğunu biliyorlar, ve böylece, bundan yararlanarak, "restorasyonun" savunucusu diye Hegel'e şiddetli küfürler yağdırıyorlar, büyük bir çabayla, "Hegel'in restorasyonun filozofu olduğunu ... mutlak biçimiyle bürokratik anayasacılığı övdüğünü, onun tarih felsefesindeki genel düşüncenin restorasyon döneminin felsefî eğilimine bağlı olduğunu ve ona hizmet ettiğini" vb., vb., "tanıtlamaya" çalışıyorlar.*

Ünlü anarşist Kropotkin,[7] yapıtlarında, aynı şeyleri "tanıtlamaya" çalışır. (Bkz: örneğin, *Bilim ve Anarşizm* adlı Rusça yapıtı.)[8]

Bizim kropotkincilerimiz, Çerkezişvili'den[9] Sh. G.'ye[10] kadar hepsi, bir ağızdan Kropotkin'in söylediklerini yineliyorlar.

Gerçekten, kimse bu konuda onların söylediklerine karşı çıkmıyor; tam tersine, herkes, Hegel'in devrimci olmadığı görüşüne katılıyor. *Eleştirel Eleştirinin Eleştirisi*[11] adlı yapıtlarında, Hegel'in tarih görüşlerinin, halkın egemenliği düşüncesiyle esastan çeliştiğini herkesten önce tanıtlayanlar, Marx ve Engels'in kendileridir. Ama buna karşın, anarşistler "tanıtlama" çabalarına devam ediyorlar ve Hegel'in bir "restorasyon" savunucusu olduğunu "tanıtlama" çabalarını, her geçen gün sürdürmeyi gerekli sayıyorlar. Bunu niçin yapıyorlar? Olasıdır ki, bu yolla Hegel'i gözden düşürmek ve okurlarına "gerici" Hegel'in yönteminin de "iğrenç" ve bilim-dışı olduğu sanısını vermek için.

* *Nobati*[6] n° 6, Çerkezişvili'nin yazısı.

Anarşistler bununla diyalektik yöntemi çürütebileceklerini sanıyorlar.

Biz iddia ediyoruz ki, bu yolla, kendi bilisizliklerinden başka hiç bir şeyi tanıtlayamazlar. Pascal[12] ve Leibnitz[13] devrimci değillerdi, ama buldukları matematiksel yöntem, bugün bilimsel bir yöntem olarak kabul edilmektedir. Mayer[14] ve Helmholtz[15] devrimci değillerdi, ama fizik alanındaki buluşları bilimin temeli olmuştur. Lamarck ve Darwin de devrimci değillerdi, ama onların evrimci yöntemi, biyoloji bilimini ayakları üstüne oturtmuştur... O halde, tutuculuğuna karşın, Hegel'in diyalektik yöntem denen bilimsel bir yöntem bulmayı başardığı neden kabul edilmesin?

Hayır, *bu yolla,* anarşistler kendi bilisizliklerinden başka bir şey tanıtlayamazlar.

Devam edelim. Anarşistlerin görüşüne göre, "diyalektik metafiziktir", ve onlar, "bilimi metafizikten, felsefeyi ilâhiyattan kurtarmak istediklerine göre", diyalektik yöntemi reddetmektedirler.*

Ah bu anarşistler! "Kendi günahları için başkasına kabahat bulmak" diye bir deyim vardır. Diyalektik, metafiziğe karşı mücadele içinde olgunlaşmış ve bu mücadele içinde ün kazanmıştır; ama anarşistlere göre diyalektik, metafiziktir!

Diyalektik bize dünyadaki hiç bir şeyin öncesiz ve sonsuz olmadığını, dünyadaki her şeyin geçici ve değişken olduğunu anlatır; doğa değişir, toplum değişir, alışkanlıklar ve gelenekler değişir, adalet kavramları değişir, gerçeğin kendisi değişir — işte bunun için diyalektik, her şeye eleştirici bir gözle bakar; işte bunun için değişmez olarak konan bir gerçeğin varlığını yadsır. Bunun sonucu olarak, "bir kere keşfedildikten sonra artık ezbere öğrenilmesinden başka bir şey kalmayan" soyut, "dogmatik ilkeler"i de red-

* *Nobati,* n° 3 ve 9, Sh. G.. Ayrıca bkz: Kropotkin'in *Bilim ve Anarşizm* adlı yapıtı.

deder.*

Oysa, metafizik, bize tümüyle farklı bir şey anlatmaktadır. Metafiziğe göre, dünya, öncesiz ve sonsuz ve değişmez bir şeydir,** bir kimse ya da bir şey tarafından ilk ve son olarak belirlenmiştir — işte bunun için, metafizikçiler, "öncesiz ve sonsuz adaleti" ya da "değişmez gerçeği" ağızlarından düşürmezler.

Anarşistlerin "babası" Proudhon,[16] dünyada, gelecekteki toplumun temeli olma işini görecek *ilk ve son olarak belirlenmiş değişmez bir adalet* bulunduğunu söyler. İşte bunun için Proudhon'a metafizikçi denmektedir. Marx, Proudhon'a karşı, diyalektik yöntem yardımıyla savaştı ve dünyadaki her şey değiştiğine göre, "adaletin" de değişmesi gerektiğini ve dolayısıyla "değişmez adaletin" sadece metafizik saçmalık olduğunu tanıtladı.*** Oysa metafizikçi Proudhon'un Gürcü çömezleri, "Marx'ın diyalektiği metafiziktir" diye yinelemeye devam ediyorlar!

Metafizik, örneğin "bilinmez", "kendinde şey" gibi çeşitli bulanık dogmalar kabul eder ve uzun vadede yavan bir ilâhiyata dönüşür. Proudhon ve Spencer'in[17] tersine, Engels, diyalektik yöntem yardımıyla, bu dogmalara karşı savaştı,**** ama anarşistler —Proudhon ve Spencer'in çömezleri— bize diyorlar ki, Proudhon ve Spencer bilim adamıdır, Marx ve Engels de metafizikçidir!

İkisinden biri: ya anarşistler kendilerini aldatıyorlar ya da ne dediklerini bilmiyorlar.

Herhalde, kuşku yok ki, anarşistler, Hegel'in *metafizik* sistemiyle onun *diyalektik* yöntemini birbirine karıştırıyorlar.

Hegel'in değişmeyen düşünceye dayanan *felsefî sistemi-*

* Engels, *Ludwig Feuerbach...*, [Friedrich Engels, *Ludwig Feuerbach ve Klasik Alman Felsefesinin Sonu*, Sol Yayınları, Ankara 1975, s. 13].

** Engels, *Anti-Dühring*.

*** Karl Marx, *Felsefenin Sefaleti*, [Sol Yayınları, Ankara 1975].

**** *Ludwig Feuerbach...*

nin baştan sona kadar *metafizik* olduğunu söylemeye bile gerek yok. Ama Hegel'in, bütün değişmez düşünceleri reddeden *diyalektik yönteminin* baştan sona kadar *bilimsel* ve *devrimci* olduğu da açıktır.

İşte bunun için, eleştirilerinde, Hegel'in metafizik sistemini yerin dibine batıran Karl Marx, aynı zamanda, onun diyalektik yöntemini övmüştür. Bu yöntem Marx'ın dediği gibi "hiç bir ekleme gerektirmez ve özünde eleştirici ve devrimcidir".*

İşte bunun için, Engels, Hegel'in yöntemiyle, onun sistemi arasında büyük bir fark görmektedir. "Daha çok Hegel'in *sistemi* üzerinde duran bir kimse, bu iki alanda da tutucu olabiliyordu; buna karşılık, diyalektik *yöntemi* esas alan ise, dinde olduğu kadar siyasette de en aşırı muhalefet safında yer alabiliyordu."**

Anarşistler, bu farkı göremiyorlar ve düşüncesizce, "diyalektik, metafiziktir" diye iddia ediyorlar.

Devam edelim. Anarşistler, diyalektik yöntemin, "kurnazca laf kalabalığı", "bir safsata yöntemi", "mantık perendeleri"*** olduğunu, "bu yöntem yardımıyla hem gerçeğin, hem de yalanın aynı kolaylıkla tanıtlandığını"**** söylüyorlar.

Böylece, anarşistlerin görüşüne göre, diyalektik yöntem, hem gerçeği, hem yalanı tanıtlamaktadır.

İlk bakışta, anarşistlerin öne sürdüğü suçlamanın bir temeli varmış gibi görünebilir. Örneğin, Engels'in metafizik yöntemin izleyicileri hakkında neler söylediğine kulak verelim:

"O, ... evet evet, hayır hayır der; bunun ötesine geçen şey metelik etmez. Ona göre, bir şey, ya vardır, ya da yok-

* Kapital, "Önsöz". [Karl Marx, *Kapital*, Birinci Cilt, Sol Yayınları, Ankara 1975, s. 25-26.]

** *Ludwig Feuerbach...* [s. 18.]

*** *Nobati*, n° 8, Sh. G..

**** *Nobati*, n° 4, V. Çerkezişvili'nin yazısı.

tur; bir şey, aynı zamanda, hem kendisi hem de bir başkası olamaz. Olumlu ve olumsuz mutlak olarak birbirlerini dıştalarlar."*

Anarşistler öfkeyle bağırıyorlar: nasıl olur bu? Bir şeyin, aynı zamanda, hem iyi, hem kötü olması mümkün müdür? Bu "safsata"dır, "sözcüklerle oynamaktır", ve bu durum "gerçeği ve yalanı aynı kolaylıkla tanıtlamak istediğinizi" ortaya koymaktadır!...

Ama sorunun özüne girelim.

Bugün, biz, bir demokratik cumhuriyet istiyoruz. Demokratik cumhuriyetin bütün yönleriyle iyi olduğunu, ya da bütün yönleriyle kötü olduğunu söyleyebilir miyiz! Hayır, söyleyemeyiz! Neden? Çünkü, demokratik bir cumhuriyet, sadece bir yönüyle, feodal sistemi yıkacağı için iyidir; ama öte yandan burjuva sistemini güçlendireceği için kötüdür. Bu yüzden biz şöyle deriz: demokratik cumhuriyet, feodal sistemi yıktığı ölçüde iyidir — ve biz, onun uğruna savaşırız; ama burjuva sistemi güçlendirdiği ölçüde kötüdür — ve biz, ona karşı savaşırız.

O halde, aynı demokratik cumhuriyet, aynı zamanda, hem "iyi", hem "kötü" olabilir — hem "evet", hem "hayır"dır.

Aynı şey, proletaryayı güçlendirdiği ölçüde "iyi" olan ve ücret sistemini güçlendirdiği ölçüde "kötü" olan sekiz saatlik işgünü için de söylenebilir.

Engels, diyalektik yöntemi yukarda aktardığımız sözcüklerle nitelendirdiği zaman, işte bu türden *gerçekleri* gözönünde tutuyordu.

Oysa, anarşistler bunu anlayamıyorlar ve kesinlikle açık bir düşünce, onlara bulanık bir "safsata" gibi geliyor.

Kuşkusuz anarşistler, bu *gerçekleri* görüp görmemekte serbesttirler, kumsaldaki kumları bile görmezlikten gelebilirler — bunu yapmak için her hakka sahiptirler. Ama anar-

* *Anti-Dühring*, "Giriş", [Sol Yayınları, Ankara 1975, s. 67].

şizmden farklı olarak, yaşama gözlerini kapatarak bakmayan, yaşamın nabzını elinde tutan ve açıkça: yaşam değiştiğinden ve hareket halinde olduğundan, yaşamdaki her olgu iki eğilime sahiptir — olumlu bir eğilim ve olumsuz bir eğilim; ilkini savunmalı, ikincisini reddetmeliyiz, diyen diyalektik yöntemi işin içine katmalarına ne gerek var?

Biraz daha ilerleyelim. Anarşistlerin görüşüne göre, "Diyalektik gelişme, yıkımlı bir gelişmedir, öyle ki, bununla, önce, geçmiş, kökünden yıkılır ve sonra da gelecek bundan tamamen ayrı bir biçimde kurulur. ... Cuvier'in[18] anî dönüşümleri, bilinmeyen nedenlere bağlıydı, ama Marx'ın ve Engels'in yıkımlarını diyalektik doğurur."*

Bir başka yerde, aynı yazar şöyle yazıyor: "Marksizm darvinizme dayanır ve onu eleştirisiz kabul eder."**

Dikkat edin buna!

Cuvier, Darwin'in evrim teorisini reddeder, yalnızca anî dönüşümlerin varlığını kabul eder ve anî dönüşümler "*bilinmeyen* nedenlerden doğan" *beklenmeyen* karışıklıklardır. Anarşistler, marksistlerin *Cuvier'nin görüşüne sarıldığını* ve bu yüzden *darvinizmi tanımadığını* söylerler.

Darwin, Cuvier'nin anî dönüşümlerini reddeder, kerteli evrimi kabul eder. Ama aynı anarşistler, "marksizmin darvinizme dayandığını ve onu eleştirisiz kabul ettiğini", yani marksistlerin *Cuvier'nin anî dönüşümlerini* tanımadıklarını söylerler.

Kısacası, anarşistler, marksistleri, Cuvier'nin görüşlerine sarılmakla suçlamakta ve aynı zamanda da Cuvier'nin değil de, Darwin'in görüşlerine sarıldıkları için kınamaktadırlar.

İşte size anarşi! Çavuşun dulu kendini dövdü diye bir söz vardır. Açıktır ki, *Nobati*'nin 8. sayısındaki Sh. G., 6. sayıdaki Sh. G.'nin ne dediğini unutmuş.

* *Nobati*, n° 8, Sh. G..
** *Nobati*, n° 6.

Hangisi doğru — 8. sayısı mı, 6. sayısı mı?

Gerçeklere dönelim. Marx der ki: "Gelişmelerinin belirli bir aşamasında, toplumun maddî üretici güçleri, o günkü üretim ilişkileriyle —ya da aynı şeyin hukukî ifadesinden başka bir şey olmayan mülkiyet ilişkileriyle— çatışmaya girerler. ... O zaman bir toplumsal devrim dönemi başlar." Ama, "hiç bir toplumsal düzen, içerebileceği bütün üretici güçler gelişmeden, asla yok olmaz.".*

Eğer Marx'ın bu tezini çağdaş toplumsal yaşama uygularsak, *toplumsal* nitelik taşıyan bugünkü üretici güçlerle, *özel* nitelikteki, ürünü mal edinme biçimi arasında, sosyalist devrimle sonuçlanması gereken temel bir çatışma olduğunu göreceğiz.**

Gördüğünüz gibi, Marx ve Engels'in görüşüne göre, devrim, Cuvier'nin "bilinmeyen nedenlerinden" değil, "üretici güçlerin gelişmesi" adı verilen çok kesin ve köklü toplumsal nedenlerden doğar.

Gördüğünüz gibi, Marx ve Engels'in görüşüne göre, devrim, Cuvier'nin düşündüğü gibi *beklenmeyen bir biçimde* değil, ancak üretici güçler yeteri derecede olgunlaştığı zaman olur.

Açıktır ki, Cuvier'nin anî dönüşümleriyle, Marx'ın diyalektik yöntemi arasında ortak hiç bir şey yoktur.

Öte yandan, darvinizm, yalnızca Cuvier'nin anî dönüşümlerini reddetmekle kalmaz, gelişmenin, devrimi de içeren, diyalektik yönden kavranmasını da reddeder; oysa, diyalektik yönteme göre, evrim ve devrim, nicel ve nitel değişmeler, aynı hareketin zorunlu iki biçimidir.

Açıktır ki, "Marksizmin ... darvinizmi eleştirisiz kabul ettiğini" iddia etmek de yanlıştır.

Böylece, *Nobati*'nin, her iki halde de, hem 6. sayıda, hem

* Karl Marx, *Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı*, "Önsöz", [Sol Yayınları, Ankara 1974, s. 23-24].

** Engels, *Anti-Dühring*, Üçüncü Kısım, İkinci Bölüm, [s. 400-423].

de 8. sayıda yanılmış olduğu ortaya çıkmaktadır.

Son olarak, anarşistler, bizi kınayarak şöyle diyorlar: "Diyalektik ... kişinin kendi dışına çıkmasına ya da kendi dışına atlamasına, ya da kendi üstünden atlamasına hiç olanak vermez."*

İşte bu, gerçeğin ta kendisi, Anarşist Baylar! Bu konuda kesinlikle haklısınız, aziz beylerim. Diyalektik yöntem, gerçekten de, böyle bir olanak sağlamıyor. Ama neden? Çünkü "kendi dışına atlamak, ya da kendi üstünden atlamak" vahşî keçilere göre bir harekettir; oysa diyalektik yöntem insanlar için yaratılmıştır.

İşin sırrı budur!...

İşte anarşistlerin diyalektik yöntem konusundaki görüşleri genel olarak bunlardır.

Açıktır ki, anarşistler, Marx ve Engels'in diyalektik yöntemini anlayamıyorlar; kendilerine göre bir diyalektik uydurmuşlar, ve işte bu diyalektiğe karşı böyle amansızca savaş veriyorlar.

Yapabileceğimiz tek şey, bu manzaraya baktıkça gülmektir, çünkü insan, kendi tasarladığı şey ile savaşan, kendi bulduklarını yere çalan ve bu arada da karşıtlarını yere çaldığını hararetle iddia eden birini gördüğü zaman gülmekten kendini alamıyor.

* *Nobati*, n° 8, Sh. G..

İKİ

MATERYALİST TEORİ

"İnsanların varlığını belirleyen şey, onların bilinçleri değildir; tam tersine, onların bilincini belirleyen, toplumsal varlıklarıdır."

KARL MARX

Diyalektik yöntemin ne olduğunu şimdiden biliyoruz.

Materyalist teori nedir?

Dünyadaki her şey değişir, yaşamdaki her şey gelişir, ama bu değişiklikler *nasıl* oluşur, bu gelişme *hangi biçimde* ilerler?

Örneğin, biliyoruz ki, yeryüzü, bir zamanlar, akkor halinde, kızgın bir kütle idi; sonra yavaş yavaş soğudu, bitkiler ve hayvanlar ortaya çıktı, hayvanlar âleminin gelişmesini, belirli bir maymun türünün ortaya çıkması izledi ve bütün bunların ardından insan ortaya çıktı.

Doğa, genel çizgileriyle, işte böyle gelişti.

Gene biliyoruz ki, toplumsal yaşam da durağan kalmadı.

İnsanların ilkel komünizme dayanarak yaşadıkları bir dönem vardı. O dönemde, insanlar geçimlerini ilkel avlanma ile sağlıyorlar; ormanlarda dolaşıyorlar ve yiyeceklerini bu yolla elde ediyorlardı. İnsanlar, gereksinmelerini esas olarak ilkel tarım aracılığıyla karşıladıklarında, bir zaman geldi ki, ilkel komünizmin yerini anaerkil toplum aldı. Daha sonra, anaerkil toplumun yerini, ataerkil toplum aldı, bu toplumda insanlar, geçimlerini esas olarak sığır yetiştiriciliğiyle sağlıyorlardı. İnsanlar geçimlerini nispeten daha gelişmiş tarım aracılığıyla sağladıkları zaman ataerkil toplumun yerini köleci düzen aldı. Köleci düzeni feodalizm izledi ve bütün bunlardan sonra da, burjuva düzen geldi.

Toplum, genel çizgileriyle işte böyle gelişti.

Evet, bütün bunlar çok iyi biliniyor... Ama bu gelişme *nasıl* oldu? "Doğanın" ve "toplumun" gelişmesine neden olan bilinç midir, yoksa, tam tersine, bilincin gelişmesine neden olan "doğanın" ve "toplumun" gelişmesi midir?

İşte materyalist teori, soruyu böyle koyar.

Bazıları der ki, "doğa" ve "toplumsal yaşam"dan önce, sonradan onların gelişimine temel teşkil eden, evrensel bir düşünce vardır, öyle ki, "doğa" ve "toplumsal yaşam" olgularının gelişmesi, deyim yerindeyse, dış biçimdir, evrensel düşüncenin gelişmesinin sadece bir ifadesidir.

İşte, örneğin, zamanla birkaç eğilime bölünen *idealistlerin* öğretisi böyledir.

Daha başkaları ise derler ki, ta baştan beri, dünyada, karşılıklı olarak birbirlerini yadsıyan iki güç vardır — düşünce ve madde, bilinç ve varlık; ve buna uygun olarak, olgular da iki kategoriye bölünmüştür — düşüncel ve maddî, bunlar birbirlerini yadsırlar, birbirleriyle çarpışırlar, öyle ki, doğa ve toplumun gelişmesi düşüncel ve maddî olgular arasında sürekli bir mücadeledir.

Örneğin, zamanla idealistler gibi birkaç eğilime bölünen ikicilerin (*dualist*) öğretisi de işte böyledir.

Materyalist teori, hem ikiciliği, hem de idealizmi kesinlikle reddeder.

Kuşkusuz, dünyada hem düşüncel, hem de maddî olgular vardır, ama bu, bunların birbirlerini yadsıdıkları anlamına gelmez. Tam tersine, düşüncel ve maddî yanlar, aynı doğanın ya da toplumun iki farklı biçimidir. Biri olmaksızın ötekini kavrayamazsınız; bunlar, birlikte vardır, birlikte gelişirler, ve dolayısıyla birbirlerini yadsıdıklarını düşünmemiz için bir neden yoktur.

Böylece, ikicilik denen şeyin geçersiz olduğu ortaya çıkar.

Maddî ve düşüncel — iki farklı biçimde ifade edilen tek ve bölünmez bir doğa; maddî ve düşüncel — iki farklı biçimde ifade edilen tek ve bölünmez bir toplumsal yaşam: işte, doğanın ve toplumsal yaşamın gelişmesine böyle bakmalıyız.

İşte, materyalist teorinin birciliği (*monism*) böyledir.

Materyalist teori, aynı zamanda, idealizmi de reddeder.

Gelişimi sırasında, düşüncel yanın ve genel olarak bilincin, maddî yandan önce geldiğini düşünmek yanlıştır. Dıştaki "ölü" doğa denen şey, daha hiç canlı yokken de vardı. İlk canlının hiç bilinci yoktu; yalnızca *uyartılma yeteneğine* ve *duyunun* ilk belirtilerine sahipti. Daha sonra, hayvanlar, organizmalarının ve sinir sistemlerinin yapısının gelişmesine uygun olarak, kerteli olarak duyu güçlerini geliştirdiler, bu da yavaş yavaş *bilince* dönüştü. Eğer maymun hep dört ayağının üzerinde yürümüş, hiç arka ayakları üzerine kalkmamış olsaydı, onun torunu insan da, akciğerlerini ve ses tellerini özgürce kullanamayacak, ve bu yüzden de konuşamayacaktı; ve bu, bilincinin gelişmesini esaslı olarak geciktirecekti. Ya da bir başka biçimde koyarsak, eğer maymun, arka ayakları üzerinde ayağa kalkmamış olsaydı, onun torunu insan da, hep dört ayak üzerinde yürümek, aşağı bak-

mak, izlenimlerini aşağıdan edinmek zorunda kalacaktı; yukarıya ve çevreye bakamayacak, dolayısıyla da beyni, dört ayaklı hayvanlarınkinden daha fazla bir izlenim edinemeyecekti. Bütün bunlar, insan bilincinin gelişmesini, esaslı biçimde geciktirmiş olacaktı.

Böylece, bundan, bilincin gelişimi için belirli bir organizma yapısının ve sinir sisteminin gelişiminin gerekli olduğu çıkar.

Böylece, bundan, dış koşulların gelişiminin, maddî yanın gelişiminin, bilincin gelişiminden *önce geldiği* çıkar: önce dış koşullar değişir, önce maddî yan değişir, *sonra da* buna uygun olarak bilinç, düşüncel yan değişir.

Böylece, doğanın gelişme tarihi, düşüncellik (*idealism*) denen şeyi kesinlikle çürütür.

İnsan toplumunun gelişme tarihi için de, aynı şey söylenmelidir.

Tarih gösteriyor ki, eğer insanlar, farklı zamanlarda, farklı düşünceler ve isteklerle doluyorlarsa, bunun nedeni, insanların, gereksinmelerini karşılamak için doğayla, değişik zamanlarda, değişik yollarla savaşmaları ve buna uygun olarak da iktisadî ilişkilerinin farklı biçimlere bürünmesidir. Bir zamanlar, insanlar, doğayla, ilkel komünizm temeli üzerinde, kolektif olarak savaşırlardı; o zamanlar onların mülkiyeti, komünist mülkiyetti, ve bu yüzden, o zamanlar, "benim" ile "senin" arasında hemen hemen hiç bir ayrım gözetilmiyordu, bilinçleri komünist nitelik taşıyordu. Öyle bir zaman geldi ki, "benim" ile "senin" arasındaki ayrım, üretim sürecinin içine işledi ve mülkiyet, özel, bireyci bir niteliğe büründü. Bu yüzden de insanın bilinci, özel mülkiyet duygularıyla doldu. Ondan sonra da üretimin tekrar toplumsal bir nitelik kazandığı ve dolayısıyla, mülkiyetin de yakında toplumsal bir nitelik kazanacağı yeni bir dönem, içinde bulunduğumuz dönem geldi — ve işte tam bunun içindir ki, insanların bilinci yavaş yavaş sosyalizm ile doluyor.

İşte basit bir örnek. Ufak bir işliğe sahip olan bir ayakkabıcıyı ele alalım. Ama bu adam büyük ayakkabı fabrikatörlerinin rekabetine dayanamayarak işliğini kapamış ve örneğin Tiflis'te Adelhanov'un ayakkabı fabrikasında bir işe girmiş olsun. Adelhanov'un fabrikasına sürekli bir biçimde ücretli işçi olmak düşüncesiyle değil, biraz para artırmak, işliğini tekrar açmasını sağlayacak küçük bir sermaye biriktirmek amacıyla girmiştir. Gördüğünüz gibi bu ayakkabıcı, konumu ile, *şimdiden* proleterdir, ama bilinci ile hâlâ proleter *değildir*, tümüyle küçük-burjuvadır. Bir başka deyişle, bu ayakkabıcı, *daha şimdiden* küçük-burjuvalık konumunu yitirmiştir, bu konum yokolup gitmiştir; ama onun küçük-burjuva bilinci *daha* yok olmamış, gerçek durumunun gerisinde kalmıştır.

Açıktır ki, burada, toplumsal yaşamda da, önce dış koşullar değişir, önce insanların koşulları değişir ve sonra da buna uygun olarak bilinçleri değişir.

Ama, biz, ayakkabıcımıza dönelim. Bildiğimiz gibi, biraz para artırmaya ve işliğini yeniden açmaya niyetlenmektedir. Bu proleterleşmiş ayakkabıcı, çalışmaya devam eder, ama para artırmanın çok güç bir iş olduğunu görür, çünkü kazandığı, geçimine ancak yetmektedir. Üstelik, özel bir işlik açmanın öyle pek çekici olmadığını da görür: bina ve eklentiler için ödemek zorunda olduğu kira, alıcıların kaprisleri, para darlığı, büyük ayakkabı fabrikatörlerinin rekabeti ve benzer dertler — özel zanaatçının kafasını kurcalayan sıkıntılar işte bunlardır. Öte yandan, proleter, böyle kaygılardan nispeten kurtulmuştur; alıcılarla ya da bina ve eklentilerinin kirasını ödeme zorunluğuyla kendini sıkıntıya sokmamaktadır. Her sabah fabrikaya gider, akşamleyin de "sakin kafayla" evine döner ve cumartesi günleri aynı sükûnetle "ücretini" cebine atar. Burada, ilk kez ayakkabıcımızın küçük-burjuva hayalleri dağılır; burada, ilk kez, onun ruhunda proleter özlemler uyanır.

Zaman geçer, ve ayakkabıcımız görür ki, parası en temel gereksinmelerini bile karşılamaya yetmemektedir, ve ücretlerdeki bir artışa pek fazla gereksinmesi vardır. Aynı zamanda, işçi arkadaşlarının sendikalar ve grevlerden sözettiğini duyar. Ayakkabıcımız, bu noktada, koşullarını iyileştirmek için, kendine bir işlik açmanın değil, patronlarla savaşmanın gerekli olduğunu anlar. Sendikaya katılır, grev hareketine girer ve kısa sürede sosyalist düşüncelerle dolar...

Böylece, *uzun vadede*, ayakkabıcının maddî koşullarındaki bir değişikliği, bilincindeki bir değişiklik izlemiştir: önce maddî koşulları değişmiş ve bir süre sonra da, buna uygun olarak, bilinci değişmiştir.

Sınıflar hakkında ve bir bütün olarak toplum hakkında da aynı şey söylenebilir.

Toplumsal yaşamda da önce dış koşullar değişir, önce maddî koşullar değişir, sonra buna uygun olarak da insanların düşünceleri, alışkanlıkları, gelenekleri ve dünya görüşleri değişir. İşte bu yüzden Marx şöyle der: "İnsanların varlığını belirleyen şey, onların bilinçleri değildir; tam tersine, onların bilincini belirleyen, toplumsal varlıklarıdır."*

Eğer maddî yana, dış koşullara, oluşa ve aynı türden öteki olgulara *öz* dersek, düşüncel yana, bilince ve aynı türden öteki olgulara *biçim* diyebiliriz. Böylece, şu ünlü materyalist önerme doğar: Gelişme süreci sırasında, öz biçimden önce gelir, biçim özün gerisinde kalır.

Ve, Marx'ın görüşünde, iktisadî gelişme, toplumsal yaşamın "maddî temeli", *özü*; hukukî-siyasî ve dinî-felsefî gelişme de, bu özün "ideolojik biçimi", "üstyapısı" olduğuna göre, Marx, bundan şu sonucu çıkarır: "temeldeki değişme, kocaman üstyapıyı, büyük *ya da az bir hızla* devirir."**

Kuşkusuz, Marx'ın görüşüne göre, bu, Sh. G.'nin sandığı

* Marx, *Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı*, s. 23.
** *İbid.*, s. 24.

gibi, biçim olmaksızın öz olabileceği anlamına gelmez.* Biçim olmaksızın öz olanaksızdır, ama kastedilen şey, belli bir biçimin, özünün gerisinde kalması nedeniyle, bu öze asla *tamamen* uymaması; ve bunun için yeni özün bir süre kendini eski biçimle örtmek "zorunda olması" ve bunun, aralarında bir çatışmaya yol açmasıdır. Örneğin, zamanımızda ürünün *özel* nitelikte olan mal edinilme biçimi, üretimin *toplumsal* özüne uymaz. Ve günümüzdeki toplumsal "çatışmanın" temeli budur.

Öte yandan, bilincin, varlığın bir biçimi olduğu düşüncesi, niteliği bakımından bilincin de madde olduğu anlamına gelmez. Bu, ancak, teorileri, Marx'ın materyalizmiyle esastan çelişen ve Engels'in *Ludwig Feuerbach*'ında haklı olarak alay ettiği (Büchner ve Moleschott gibi) kaba materyalistlere ait bir görüştür. Marx'ın materyalizmine göre, bilinç ve varlık, düşünce ve madde, genel bir deyişle, doğa ya da toplum adı verilen aynı görüngünün (*phenomenon*) farklı iki biçimidir. Dolayısıyla birbirlerini yadsımazlar;** bir ve aynı görüngü de değillerdir. Anlatılmak istenen tek şey, doğanın ve toplumun gelişmesinde, bilinçten, yani kafalarımızda oluşan şeyden önce, buna ilişkin maddî bir değişikliğin, yani bizim dışımızda oluşan şeylerin geldiğidir. Her belli maddî değişikliğin ardından, ergeç kaçınılmaz olarak, buna uygun bir düşüncel değişiklik gelir.

Bize, pekâlâ denecektir, belki de bu, doğa ve toplum tarihine uygulanmış biçimiyle doğrudur. Ama, nasıl oluyor da kafamızda, farklı kavramlar ve düşünceler aynı zamanda doğabiliyor. Şu dış koşullar denen şey, gerçekten var mıdır, yoksa, var olan sadece bu dış koşullara ait kavramlarımız mıdır? Ve eğer dış koşullar varsa, ne dereceye kadar algı-

* *Nobati*, n° 1, "Monizmin Eleştirisi".

** Bu, biçim ve öz arasında bir çatışma olduğu düşüncesiyle çelişmez. Sorun şudur: çatışma genel olarak öz ile biçim arasında değildir, ama yeni bir biçim arayan ve bu yönde çaba gösteren *yeni* öz ile *eski* biçim arasındadır.

lanabilir ve kavranabilir?

Bu konuda, materyalist teori, kavramlarımızın, "ego"-muzun, ancak "ego"muz üzerinde izlenimler yaratan dış koşullar var olduğu sürece var olduğunu söyler. Her kim düşünmeden kavramlarımızdan başka bir şeyin var olmadığını söylerse, bütün dış koşulların varlığını yadsımak zorundadır, dolayısıyla da diğer insanların varlığını yadsıması, yalnızca kendi "ego"sunun varlığını kabul etmesi gerekir — ki bu da, saçmadır ve bilimin ilkeleriyle kesinlikle çelişmektedir.

Dış koşulların gerçekte var olduğu açıktır. Bu koşullar bizden önce de vardı ve bizden sonra da var olacaktır; ve bunlar, bilincimizi ne denli sık ve ne denli kuvvetle etkilerlerse, o kadar kolay algılanabilir ve kavranabilir hale gelirler.

Farklı kavram ve düşüncelerin kafamızda *aynı zamanda* nasıl doğdukları sorununa gelince, burada, doğa ve toplum tarihinde yer alan şeylerin kısa bir yinelenmesinin bulunduğunu gözlemlemek zorundayız. Bu durumda da, bizim dışımızdaki nesne, bizim onu kavramamızdan önce gelir; bu durumda da, kavramımız, biçim, nesnenin gerisinde —özün gerisinde— kalır. Bir ağaca baktığım ve onu gördüğüm zaman, bu, ancak, bu ağacın benim kafamda bir ağaç kavramının uyanmasından da önce var olduğunu ortaya koyar; yani kafamda ona uygun düşen kavramı yaratan bu ağaçtır...

Marx'ın materyalist teorisinin özü kısaca budur.

İnsanlığın pratik faaliyetleri açısından materyalist teorinin taşıdığı önem hemen anlaşılabilir.

Eğer, *ilkönce* iktisadî koşullar değişiyor ve insanların bilinci, *daha sonraları* buna uygun olan bir değişmeye uğruyorsa, açıktır ki, belirli bir ülkünün temellerini, insanların kafalarında, imgelerinde değil, iktisadî koşullarının gelişmesinde aramalıyız. Yalnızca iktisadî koşulların incelenmesine dayanan ülkü, doğru ve kabul edilebilir niteliktedir. İktisadî

koşulları görmezlikten gelen ve onların gelişmesine dayanamayan bütün ülküler yararsızdır ve kabul edilemezler.

Materyalist teoriden çıkarılacak ilk pratik sonuç budur.

Eğer insanların bilinci, alışkanlıkları ve gelenekleri, dış koşullarca belirleniyorsa, eğer uygun olmayan hukukî ve siyasal biçimler, iktisadî bir öze dayanıyorlarsa, halkın gelenek ve alışkanlıklarında ve siyasal sisteminde köklü bir değişiklik yaratabilmek için, iktisadî ilişkilerde, köklü bir değişiklik doğmasına yardım etmemiz gerektiği açıktır.

Bu konuda, Karl Marx, şöyle diyor: "... materyalizmi zorunlu olarak komünizme ve sosyalizme bağlayan şeyi bulup çıkarmak için büyük bir kavrayış ve öngörüye gerek yoktur. Eğer insan, her bilgiyi, her duyumu, vb. duyularla kavranan dünyadan ve bu duyularla kavranan dünyanın bağrındaki deneyden alıyorsa, demek ki, önemli olan, ampirik dünyayı, insanın, orada gerçekten insanca olan şeyi deneyebileceği ve onun alışkanlığını edineceği ve insanın kendisini insan olarak hissedeceği bir biçimde düzenlemektir. ... Eğer insan materyalist anlamda özgür değilse, yani şundan bundan sakınmak, şunu bunu savmak gibi olumsuz bir kuvvetle özgür değil de kendi gerçek bireyliğini değerlendirmek gibi olumlu bir kuvvetle özgürse, suçu bireyde cezalandırmak değil, suçun topluma-karşı ocaklarını yıkmak ... gereklidir. Eğer koşullar insanı biçimlendiriyorsa, bu koşulları insanca biçimlendirmek gerekir."*

Materyalist teoriden çıkarılacak ikinci pratik sonuç budur.

MARX ve Engels'in materyalist teorileri konusunda anarşist görüş nedir?

Diyalektik yöntem, Hegel'den kaynaklanmışken, materyalist teori, Feuerbach materyalizminin daha da gelişmesi-

* Karl Marx, "Fransız Materyalizminin Tarihine Katkı", [Karl Marx, Friedrich Engels, *Felsefe İncelemeleri*, Sol Yayınları, Ankara 1976, s. 159-160].

dir. Anarşistler bunu çok iyi bilmektedirler. Ve Hegel ve Feuerbach'ın teorilerindeki eksikliklerden yararlanarak, Marx ve Engels'in diyalektik materyalizmini gözden düşürmeye çalışmaktadırlar. Hegel'e ve diyalektik yönteme değinirken, anarşistlerin bu hilelerinin kendi bilisizliklerinden başka bir şeyi kanıtlamadığını göstermiştik. Feuerbach'a ve materyalist teoriye saldırıları için de aynı şey söylenmelidir.

Örneğin, anarşistler, kendilerine son derece güvenerek bize şöyle diyorlar: "Feuerbach, bir kamutanrıcı (*panthe-ist*) idi...", o, "insanı tanrılaştırmıştı...",* "Feuerbach'ın görüşüne göre insan yediğinden ibarettir..." ve bundan, Marx, aşağıdaki sonucu çıkarmıştır: "Bunun sonucu olarak, esas ve birincil olan, iktisadî koşullardır"**

Gerçekten de, Feuerbach'ın kamutanrıcılığı, insanı tanrılaştırması ve bu türden diğer safsataları konusunda kimse kuşku duymuyor. Tam tersine, Feuerbach'ın safsatalarını ilkönce açığa vuranlar, Marx ve Engels olmuştur. Gene de anarşistler, zaten teşhir edilmiş olan safsataları, bir kez daha "teşhir etmeyi" gerekli görüyorlar. Neden? Belki de, Feuerbach'a söverken, dolaylı olarak, Marx ve Engels'in, materyalist teorilerini gözden düşürmek istediklerinden. Kuşkusuz, konuyu tarafsız olarak incelersek, Feuerbach'ın da, çoğu bilginler gibi, yanlış düşüncelerinin yanısıra, doğru düşünceleri de söylediğini kesinlikle göreceğiz. Gene de anarşistler "teşhire" devam ediyorlar.

Bu tür düzenbazlıklarla kendi bilisizliklerinden başka bir şeyi kanıtlamadıklarını bir kez daha söyleyelim.

(Daha sonra da göreceğimiz gibi) anarşistler, materyalist teoriyi, konuyu hiç bilmeden, söylentilere dayanarak eleştirmeyi kafalarına koymuşlardır. Bunun sonucu olarak, sık sık birbirleriyle çelişir ve birbirlerini yalanlarlar, kuşkusuz

* *Nobati*, n° 7, D. Delendi.
** *Nobati*, n° 6, Sh. G..

bu da, bizim "eleştirmenlerimizi" gülünç duruma düşürüyor. Örneğin, eğer Bay Çerkezişvili'nin söylediklerine kulak verilirse, Marx ve Engels'in, birci (*monistic*) materyalizmden nefret ettiği, onların materyalizminin, birci değil, kaba materyalizm olduğu sanılır.

"*Engels'in bütün varlığıyla nefret ettiği,* doğacıların (*naturalist*) büyük bilimi, evrim sistemi, değişinimi (*mutation*) ve birci materyalizmi ile ... diyalektikten kaçınmıştır." vb..*

Öyleyse, bundan şu sonuç çıkar, Çerkezişvili'nin onayladığı ve Engels'in "nefret ettiği" doğabilimi materyalizmi birci materyalizmdi ve *bu yüzden* onaylanmayı haketmiştir, oysa Marx ve Engels'in materyalizmi, birci değildir ve kuşkusuz onayı haketmemiştir.

Bir başka anarşist de, Marx ve Engels'in materyalizminin birci olduğunu ve *bu yüzden* reddedilmesi gerektiğini söylüyor.

"Marx'ın tarih kavrayışı, Hegel'in bir yansımasıdır. Genel olarak mutlak nesnelciliğin birci materyalizmi ve özellikle Marx'ın iktisadî birciliği, doğada olanaksız ve teoride aldatıcıdır. ... Birci materyalizm, iyi gizlenmemiş bir ikicilik ve metafizikle bilim arasında bir uzlaşmadır."**

Böylece bundan, birci materyalizmin kabul edilemeyeceği, Marx ve Engels'in ondan nefret etmediği, tam tersine, kendilerinin birci materyalistler oldukları ve dolayısıyla birci materyalizmin reddedilmesi gerektiği sonucu çıkar.

Bazıları ormana, bazıları da çayıra koşuyor. Birincisi mi, ikincisi mi, hangisi haklı, bulun bakalım! Kendi aralarında Marx'ın materyalizminin değerleri ve kusurları konusunda henüz anlaşamamışlar, onun birci olup olmadığını henüz anlamamışlar, ve kaba ya da birci materyalizmden hangisinin daha kabul edilebilir olduğu konusunda kendileri de he-

* *Nobati*, n° 4, Çerkezişvili.
** *Nobati*, n° 6, Sh. G..

nüz karar vermemişler, ama şimdiden marksizmi darmadağın ettikleri yolundaki övüngen iddialarıyla kulağımızı patlatıyorlar!

Evet, evet, eğer Anarşist Baylar birbirlerinin görüşlerini şimdi yaptıkları gibi büyük bir gayretle darmadağın etmeye devam ederlerse, söylemeye bile gerek yok ki, gelecek, anarşistlerindir...

Bunun kadar gülünç bir gerçek de, bazı "ünlü" anarşistlerin, "ünlerine karşın", bilimdeki farklı eğilimlerden haberdar olmamalarıdır. Anlaşılıyor ki, bilimde, birbirlerinden oldukça farklı olan çeşitli materyalizm türlerinin bulunduğu gerçeğini bilmiyorlar. Örneğin düşüncel yanın önemini ve onun maddî yan üzerindeki etkisini yadsıyan kaba materyalizm vardır; ama düşüncel ve maddî yanlar arasındaki karşılıklı ilişkiyi, bilimsel olarak inceleyen birci materyalizm denen şey —Marx'ın materyalist teorisi— de vardır. Ama anarşistler, bu farklı materyalizm türlerini *birbirlerine karıştırırlar*, bunlar arasındaki açık farkları bile göremezler ve aynı zamanda büyük bir kendine güvenle bilimi yeniden yarattıklarını öne sürerler!

Örneğin Kropotkin, "felsefî" yapıtlarında, anarko-komünizmin "çağdaş materyalist felsefeye" dayandığını, kendini beğenmiş bir tavırla öne sürer. Ama anarko-komünizmin hangi materyalist felsefeye, kaba, birci ya da bir başka nitelikteki materyalist felsefelerden hangisine dayandığını açıklamak için bir tek söz etmez. Açıktır ki, Kropotkin, materyalizmin farklı eğilimleri arasında temel çelişkiler olduğu gerçeğinden haberdar değildir ve bu eğilimleri birbirine karıştırmanın, "bilimi yeniden yaratmak" demek olmadığını, sadece kişinin tam bilisizliğini ortaya koyduğunu kavramamaktadır.*

Aynı şey, Kropotkin'in Gürcü öğretilileri için de söylenebilir. Şunu dinleyin:

* Kropotkin, *Bilim ve Anarşizm*, ve ayrıca *Anarşi ve Felsefesi*.

"Engels'in ve ayrıca Kautsky'nin görüşüne göre, Marx", diğer şeyler yanında, "materyalist kavrayışı keşfederek insanlığa büyük bir hizmette bulunmuştur. Bu, doğru mudur? Sanmıyoruz, çünkü biliyoruz ki, ... toplumsal mekanizmanın coğrafî, iklimsel ve tellürsel, kozmik, antropolojik ve biyolojik koşullar aracılığıyla herekete geçirildiği görüşüne taraftar olan bütün tarihçilerin, bilginler ve filozofların *hepsi materyalisttirler*."*

Böylece bundan, Aristoteles'in[19] ve Holbach'ın[20] "materyalizmi" ile Marx'ın ve Moleschott'un "materyalizmi" arasında hiç bir fark olmadığı sonucu çıkar! Bu da eleştiri oluyor sözde! Ve bilgileri bu düzeyde olan insanlar, bilimi yeniden yaratmayı kafalarına koymuşlar! Gerçekten de yerinde bir sözdür şu: "Eskicinin börek pişirmeye başlaması, kötü bir alâmettir!..."

Devam edelim. Bizim "ünlü" anarşistlerimiz, bir yerlerden, Marx'ın materyalizminin bir "mide teorisi" olduğunu duymuşlar ve onun için "Feuerbach'ın görüşüne göre, insan yediğinden ibarettir. Bu formül, Marx ve Engels üzerinde bir büyü etkisi yaratmıştı.", ve Marx, "esas ve birincil şeyin, iktisadî ilişkiler, üretim ilişkileri olduğu ..." sonucunu buradan çıkarmıştı diyerek, biz marksistlere saldırıyorlar. Ve sonra da, anarşistler, felsefî bir havayla bize öğüt vermeye başlıyorlar: "Bu [toplumsal yaşamın [*J. St.*]] amacına ulaşmanın *tek* aracının *yemek yeme* ve iktisadî üretim olduğunu söylemek hata olacaktır. ... Eğer *ideoloji* esas olarak birci bir biçimde, *yemek yeme* ile ve iktisadî koşullarla *belirlenseydi*, bazı oburlar deha olurdu."**

Marx ve Engels'in materyalizmini çürütmenin ne kadar kolay olduğunu görüyorsunuz! Sokakta genç bir öğrenciden Marx ve Engels hakkında biraz dedikodu dinlemek yetiyor, marksizm "eleştirmeni" ününü kazanmak için, *Nobati* gibi

* *Nobati*, n° 2.
** *Nobati*, n° 6, Sh. G..

bir gazetenin sütunlarında felsefî bir kendine güven havası içinde, bu sokak dedikodularını yinelemek yetiyor.

Ama söyleyin bana baylar, nerede, ne zaman, hangi gezegende ve hangi Marx'ın *"yemek yeme, ideolojiyi belirler"* dediğini duydunuz? Neden iddianızı desteklemek için Marx'ın yapıtlarından bir tek tümce, bir tek sözcük aktaramıyorsunuz? Gerçekten de, Marx, insanların iktisadî koşullarının, onların bilinçlerini, ideolojilerini belirlediğini söylemiştir, ama yemek yeme ile iktisadî koşulların aynı şey olduğunu size kim söyledi? Gerçekten bilmiyor musunuz ki, *yemek yeme* gibi fizyolojik bir olgu, insanların *iktisadî koşulları* gibi sosyolojik bir olgudan esas olarak farklıdır? Diyelim, bu iki farklı şeyi karıştırdığı için, genç bir öğrenci bağışlanabilir; ama nasıl oluyor da, siz, "sosyal-demokrasiyi altedenler", "bilimi yeniden yaratanlar", genç bir öğrencinin hatalarını, böyle dikkatsizce yineliyorsunuz?

Yemek yeme, toplumsal ideolojiyi nasıl belirleyebilir? Kendi dediğinizi kendiniz bir düşünün. Yemek yeme, yemek yeme biçimi değişmez; eski zamanlarda da insanlar, yiyeceklerini şimdi yedikleri gibi yerler, çiğnerler ve sindirirlerdi. Ama ideoloji, her zaman değişmektedir. Antik, feodal, burjuva ve proleter — ideoloji biçimleri bunlardır işte. *Değişmeyen bir şeyin, sürekli olarak değişen bir şeyi* belirlediği söylenebilir mi?

Biraz daha ilerleyelim. Anarşistlerin görüşüne göre, Marx'ın materyalizmi, "koşutçuluktur (*parallelism*) ...", ya da "birci materyalizm, iyi gizlenmemiş bir ikicilik ve metafizik ile bilim arasında bir uzlaşmadır. ... Marx ikiciliğe düşmektedir, çünkü üretim ilişkilerini maddî olarak ve insanın özlem ve isteğini ise, var olsa bile, *hiç bir önem taşımayan bir düş ve bir ütopya olarak* tanımlar."*

Önce, Marx'ın birci materyalizminin, saçma koşutçulukla hiç bir ortak yanı olmadığını belirtelim. Materyalizm açı-

* *Nobati.*

sından maddî yan, öz, zorunlu olarak düşüncel yandan, biçimden *önce gelir*. Oysa koşutçuluk bu görüşü kabul etmez ve ne maddî, ne de düşüncel yanın *önce gelmediğini*, her ikisinin de birlikte, yanyana geliştiğini kesinlikle savunur.

İkinci olarak, Marx, "üretim ilişkilerini maddî olarak ve insan özlem ve isteğini ... hiç bir önem taşımayan bir düş ve bir ütopya olarak tanımlasa bile", bu, Marx'ın bir ikici olduğunu mu gösterir? Çok iyi bilindiği gibi ikici, hem düşüncel, hem de maddî yanların her ikisine de, karşıt ilkeler olarak *eşit* önem verir. Ama eğer sizin söylediklerinizi gibi, Marx, maddî yana daha fazla önem veriyor ve bir "ütopya" olduğu için düşüncel yana hiç önem vermiyorsa, Marx'ın bir ikici olduğunu nerden çıkarıyorsunuz "Eleştirmen" Baylar?

Üçüncü olarak, birciliğin, bir tek ilkeden — maddî ve düşüncel bir biçime sahip doğa ya da varlıktan kaynaklandığını, oysa, ikiciliğin iki ilkeden — ikiciliğe göre birbirini yadsıyan maddî ve düşüncel yanlardan kaynaklandığını bir çocuk bile bildiğine göre, materyalist bircilik ile ikicilik arasında ne ilişki olabilir?

Dördüncü olarak, Marx, ne zaman, "insanın özlem ve isteğini bir düş ve bir ütopya olarak tanımladı"? Gerçekten de, Marx, "insanın özlem ve isteğini", iktisadî gelişmeye bağlıyor ve bazı kürsü filozoflarının özlemleri iktisadî koşullarla uyuşmadığı zaman, onlara, ütopya adını veriyordu. Ama bu, Marx'ın, genel olarak, insan özleminin ütopya olduğuna inandığını mı gösterir? Bunu açıklamanın gerçekten gereği var mı? Marx'ın "İnsanlık her zaman, ancak çözebileceği sorunları üstlenir."*, yani genel bir deyişle, insanlık ütopik amaçlar gütmez yolundaki sözlerini gerçekten okumadınız mı? Açıktır ki, ya bizim "eleştirmenimiz" neden sözettiğini bilmiyor ya da kasten gerçekleri tahrif ediyor.

Beşinci olarak, Marx ve Engels'in görüşüne göre, "insanın özlem ve isteklerinin önemsiz olduğunu" size kim söyle-

* *Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı*, "Önsöz", [s. 24].

di? Onların bunu söyledikleri yeri neden belirtmiyorsunuz? Marx, *Louis Bonaparte'ın 18 Brumaire'i, Fransa'da Sınıf Savaşımları,** *Fransa'da İçsavaş* adlı yapıtlarında ve aynı türden diğer broşürlerinde "özlem ve isteğin" öneminden sözetmez mi? Marx, "özlem ve isteğe" hiç önem vermiyordu da, neden proleterlerin "istek ve özlemini" sosyalist bir ruhla geliştirmeye çalıştı, neden onların arasında propaganda yürüttü? Ya da Engels, ünlü 1891-94 makalelerinde[21] "istek ve özlemin öneminden" sözetmiyordu da, neden sözediyordu? Gerçekten, Marx'ın görüşüne göre, insanların "istek ve özlemi", özlerini iktisadî koşullardan alırlar, ama bu, insanların kendilerinin, iktisadî ilişkilerin gelişmesi üzerine hiç bir etki yapmadığı anlamına mı gelmektedir? Böylesine basit bir düşünceyi anlamak, anarşistlere gerçekten çok mu zor geliyor?

İşte Anarşist Bayların yaptıkları bir başka suçlama: "Biçim, öz olmaksızın düşünülmez"; bu yüzden "biçimin özden *sonra geldiğini* (özün gerisinde kaldığını —*K.*[22]) kimse söyleyemez ... onlar 'birlikte vardırlar'. ... Aksi halde, bircilik bir saçmalık olurdu."**

Bizim "bilgin"in kafası nedense gene karıştı. Özün, biçim olmaksızın düşünülemeyeceği tamamen doğrudur. Ama var olan *biçimin* var olan *öze* hiç bir zaman tam olarak uygun düşmediği de doğrudur: biçim, özün gerisinde kalır; yeni öz, bir ölçüye kadar her zaman eski biçimle örtülmüştür ve bunun sonucu olarak, eski biçimle yeni öz arasında daima yeni bir çatışma vardır. İşte devrim, tam bu temele dayanarak oluşur ve bu, diğer şeylerle birlikte, Marx'ın materyalizminin devrimci ruhunu yansıtır. Oysa "ünlü" anarşistler bunu anlayamamışlardır ve bunun kabahati, kuşkusuz, materyalist teorinin değil, kendilerinindir.

* Karl Marx, *Fransa'da Sınıf Savaşımları, 1848-1850*, [Sol Yayınları, Ankara 1976].

** *Nobati*, n° 1, Sh. G..

İşte, Marx ve Engels'in materyalist teorisi üzerine anarşistlerin görüşleri bunlardır — elbette bunlara görüş denilebilirse.

ÜÇ

PROLETER SOSYALİZMİ

MARX'IN teorik öğretisini artık tanımış bulunuyoruz; *yöntemini* ve *teorisini* de tanıyoruz.

Bu öğretiden hangi pratik sonuçları çıkarmalıyız?

Diyalektik materyalizm ile proleter sosyalizmi arasında hangi bağıntı vardır?

Diyalektik yönteme göre, yalnızca, gün geçtikçe büyüyen, her zaman ilerleyen ve daha iyi bir gelecek için durmaksızın savaşan sınıf, sonuna kadar ilerici olabilir, yalnızca bu sınıf, kölelik boyunduruğunu kırabilir. Durmadan büyüyen, her zaman ilerleyen ve gelecek için savaşan tek sınıfın, kent ve kır proletaryası olduğunu görüyoruz. Bu nedenle proletaryaya hizmet etmeli ve umutlarımızı ona bağlamalıyız.

Marx'ın teorik öğretisinden çıkartılacak ilk pratik sonuç budur.

Ama, hizmetten hizmete fark var. Bernstein da, proleteryayı sosyalizme boşvermeye zorladığında, ona "hizmet" etmiş oluyor. Kropotkin de, proletaryaya, geniş bir sanayi temeline dayanmayan dağınık topluluk "sosyalizmini" sunduğunda, ona "hizmet" etmiş oluyor. Ve Karl Marx da, bu proletaryayı, modern geniş-ölçekli sanayiin geniş temeline dayanacak proleter sosyalizmine çağırdığı zaman, ona hizmet etmektedir.

Faaliyetlerimizin proletaryaya yararlı olması için ne yapmalıyız? Proletaryaya nasıl hizmet etmeliyiz?

Materyalist teoriye göre belirli bir ülkü, ancak, ülkenin iktisadî gelişimine ters düşmezse, bu gelişimin gereksinmelerini tümüyle karşılayabilirse, proletaryaya doğrudan bir yarar sağlayabilir. Kapitalist sistemin iktisadî gelişimi, günümüzde, üretimin toplumsal bir niteliğe büründüğünü, üretimin toplumsal niteliğiyle, mevcut kapitalist mülkiyetin temelden çeliştiğini göstermektedir. Dolayısıyla, temel görevimiz, kapitalist mülkiyetin kaldırılmasına yardımcı olmak ve sosyalist mülkiyeti kurmaktır. Ve bu demektir ki, sosyalizmi unutmak gerektiğini ileri süren Bernstein'ın öğretisi, iktisadî gelişmenin gerekleriyle temelden çelişir; proletaryaya zarar verir.

Ayrıca, kapitalist sistemin iktisadî gelişmesi, bugünkü üretimin gün geçtikçe yayıldığını göstermektedir. Bu üretim, tek tek kentlerin ve illerin sınırları içinde kalmamakta, durmadan bu sınırları aşarak bütün ülkeye yayılmaktadır. Dolayısıyla, üretimin yayılmasına sevinmeli ve ayrı kentlere ve topluluklara değil, kuşkusuz gelecekte daha da genişleyecek olan, devletin bölünmez topraklarının tümüne, gelecekteki sosyalizmin temeli olarak bakmalıyız. Ve bu demektir ki, gelecekteki sosyalizmi, ayrı kentlerin ve toplulukların sınırları içine hapseden Kropotkin'in öğretisi, üretimin güçlü bir

biçimde genişlemesine bir engel oluşturur; proletaryaya zarar verir.

Baş hedef olan, *geniş* bir sosyalist yaşam için savaş — işte proletaryaya böyle hizmet edebiliriz.

Marx'ın teorik öğretisinden çıkan ikinci pratik sonuç budur.

Açıktır ki, proleter sosyalizmi, diyalektik materyalizmin mantıkî sonucudur.

Proleter sosyalizmi nedir?

Bugünkü sistem, kapitalist bir sistemdir. Bu demektir ki, dünya iki düşman kampa bölünmüştür, küçük bir avuç kapitalistin kampı ve çoğunluğun, proleterlerin kampı. Proleterler gece gündüz çalışırlar, ama gene de yoksul kalırlar. Kapitalistler çalışmazlar, ama gene de zengindirler. Böyle olmasının nedeni, proleterlerin aptal, kapitalistlerin dâhi olmaları değil, kapitalistlerin, proleterlerin emeğinin meyvesini maledinmeleridir, kapitalistlerin proleterleri sömürmeleridir.

Proleterlerin emeğinin meyvesi, neden proleterler tarafından değil de, kapitalistler tarafından maledıniliyor? Neden kapitalistler proleterleri sömürüyorlar da, tersi olmuyor?

Çünkü kapitalist sistem, meta üretimine dayanmaktadır. Burada her şey meta biçimini alır, her yerde alım satım ilkesi hüküm sürer. Burada sadece tüketim maddelerini, sadece besin ürünlerini değil, insanların işgücünü, onların kanlarını ve vicdanlarını da satın alabilirsiniz. Kapitalistler bütün bunları bilirler ve proleterlerin işgücünü satın alır, onları kiralarlar. Bu, kapitalistlerin, satın aldıkları işgücünün sahibi haline gelmeleri demektir. Oysa proleterler, sattıkları işgücü üzerindeki haklarını yitirirler. Yani bu işgücü tarafından üretilen şeyler, artık proleterlere değil, yalnızca kapitalistlere aittir ve onların cebine girer. Sattığınız işgücü, bir gün içinde, 100 ruble değerinde mal üretebilir, ama bu sizin

üstünüze vazife değildir, bu mallar size ait değildir. Bu işe ancak kapitalistler karışır ve mallar onlara aittir. Sizin alacağınız tek şey, günlük ücretinizdir, bu da, sizin temel gereksinmelerinizi karşılamaya yetebilir, tabiî tutumlu yaşarsanız. Kısacası kapitalistler, proleterlerin işgücünü satın alırlar, proleterleri kiralarlar, ve kapitalistlerin, proleterlerin emeğinin meyvesini maledinmelerinin nedeni işte budur, kapitalistlerin proleterleri sömürmelerinin ve tersinin olmamasının nedeni, işte budur.

Peki ama, proleterlerin işgücünü satın alanlar neden kapitalistler oluyor? Neden kapitalistler, proleterleri kiralıyorlar da, tersi olmuyor?

Çünkü, kapitalist sistemin esas dayanağı, üretim aletlerinin ve araçlarının özel mülkiyetidir. Çünkü, fabrikalar, değirmenler (*mill*), toprak ve madenler, ormanlar, demiryolları, makineler ve diğer üretim araçları, küçük bir avuç kapitalistin özel mülkiyetine geçmiştir. Çünkü proleterler, bütün bunlardan yoksundurlar. İşte bunun için kapitalistler, fabrikaları ve değirmenleri çalıştırmak üzere proleterleri kiralarlar; eğer bunu yapmasalardı, üretim aletleri ve araçları hiç kâr getirmeyecekti. İşte bunun için proleterler, işgüçlerini kapitalistlere satarlar; eğer böyle yapmasalardı, açlıktan ölürlerdi.

Bütün bunlar kapitalist üretimin genel niteliğine ışık tutmaktadır. Önce, kapitalist üretimin birleştirilemeyeceği ve örgütlenemeyeceği ortadadır: bu üretim tek tek kapitalistlerin özel işletmeleri arasında bölünmüştür. İkincisi, kapitalist üretimin amacı, halkın gereksinmelerini karşılayacak malları üretmek değil, kapitalistlerin kârları artsın diye satış için mal üretmektir. Ama, her kapitalist, kârını artırmak istediğine göre, herbiri, mümkün olan en çok miktarda mal üretmeye çalışır, bunun sonucu olarak pazar kısa zamanda dolar, fiyatlar düşer ve — genel bir bunalım başlar.

Böylece, bunalımlar, işsizlik, üretimin durması, üretimde

anarşi ve benzeri şeyler, bugünkü örgütlenmemiş kapitalist üretimin doğrudan sonuçlarıdır.

Eğer bu örgütlenmemiş toplumsal sistem, hâlâ ayakta duruyorsa, hâlâ proletaryanın saldırılarına dayanıyorsa, bunun esas nedeni, onun kapitalist devlet tarafından, kapitalist hükümet tarafından korunmasıdır.

Bugünkü kapitalist toplumun temeli işte budur.

GELECEKTEKİ toplumun tümüyle farklı bir temel üzerine kurulacağına hiç kuşku yoktur.

Gelecekteki toplum, sosyalist toplum olacaktır. Bu, her şeyden önce, o toplumda, sınıfların olmayacağı anlamına gelir. Ne kapitalistler olacaktır, ne de proleterler, dolayısıyla, sömürü de olmayacaktır. Bu toplumda, yalnızca, kolektif emek harcayan işçiler olacaktır.

Gelecekteki toplum, sosyalist toplum olacaktır. Bu, ayrıca, demektir ki, sömürünün kaldırılmasıyla, meta üretimi ve alım ve satım da kaldırılacaktır, bu nedenle de işgücünü alanlara ve satanlara, çalıştıranlara ve çalıştırılanlara yer olmayacaktır — sadece özgür işçiler bulunacaktır.

Gelecekteki toplum, sosyalist toplum olacaktır. Nihayet bu demektir ki, bu toplumda, üretim aletleri ve araçlarının özel mülkiyetinin tümüyle ortadan kaldırılmasıyla, ücretli işin ortadan kaldırılması da başarılacaktır. Ne yoksul proleterler olacaktır, ne de zengin kapitalistler; yalnızca, bütün toprağa ve madenlere, bütün ormanlara, bütün fabrikalara ve değirmenlere, bütün demiryollarına vb. ortaklaşa sahip olan işçiler olacaktır.

Gördüğünüz gibi, gelecekteki üretimin esas amacı, doğrudan doğruya toplumun gereksinmelerini karşılamak olacaktır, kapitalistlerin kârını artırmak üzere satış için mal üretmek değil. Burada, meta üretimine, kâr uğruna mücadeleye vb. yer olmayacaktır.

Ayrıca gelecekteki üretimin sosyalist bir temel üzerin-

de örgütleneceği ve çok gelişmiş olacağı da ortadadır; bu üretim, toplumun gereksinmelerini hesaba katacak ve toplumun gereksindiği kadar üretecektir. Burada, birbirinden kopuk üretime, rekabete, bunalımlara ya da işsizliğe de yer olmayacaktır.

Sınıfların olmadığı, zenginin de, yoksulun da bulunmadığı bir yerde, devlete, yoksulu ezen, zengini koruyan siyasal iktidara da gerek yoktur. Dolayısıyla, sosyalist toplumda, siyasal iktidarın varlığına da gerek olmayacaktır.

O yüzden, daha 1846'da, Karl Marx şöyle diyordu:

"İşçi sınıfı, kendi gelişim hareketi içinde, eski uygar toplumun yerine sınıfları ve onların uzlaşmaz karşıtlıklarını dışta bırakacak bir birlik koyacaktır ve bu anlamıyla, *siyasal iktidar diye bir şey artık kalmayacaktır.*"*

İşte bu yüzden, Engels, 1884'te, şöyle diyordu: "Bu nedenle, devlet, ta sonsuzluktan beri vardı denemez. Hiç bir devlet ya da devlet gücü kavramına sahip olmayan, devletsiz yürüyebilen toplumlar var olmuştur. Toplumun sınıflara ayrılmasını zorunlu kılan iktisadî gelişmenin belli bir aşamasında devlet de bir zorunluluk oldu. ... Şimdi, üretimin gelişmesinde, bu sınıfların varlığının, sadece zorunluluk olmaktan çıkmakla kalmayıp, aynı zamanda da, üretim için kesin bir engel haline geldiği bir döneme hızla yaklaşıyoruz. Bu sınıflar, bir zamanlar nasıl doğdularsa, aynı biçimde, kaçınılmaz olarak, yok olacaklardır. *Devlet de, kaçınılmaz olarak onlarla birlikte yok olur.* Üreticilerin özgür ve eşit birliği temeli üzerinde, üretimi yeniden örgütleyen toplum, bütün devlet mekanizmasını, o zaman lâyık olacağı yere atacaktır — eski eserler müzesine, çıkrık ve tunç baltanın yanına." (İtalikler benim. [*J. St.*])**

Aynı zamanda, sosyalist toplumda, kamu işlerini yönet-

* *Felsefenin Sefaleti*, s. 182.

** Friedrich Engels, *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni*, [Sol Yayınları, Ankara 1973, s. 240].

mek amacıyla, her çeşit bilgiyi toplayacak, yerel dairelere ek olarak, bütün toplumun gereksinmeleri hakkında bilgi toplayacak ve sonra da çeşitli türden işleri, çalışanlar arasında buna uygun olarak dağıtacak, merkezî bir istatistik bürosunun da bulunacağı ortadadır. Ayrıca, toplantılar ve özellikle kongreler de yapmak gerekli olacaktır, bunların kararları, gelecek kongreye kadar, azınlıkta olan yoldaşlar için kuşkusuz bağlayıcı olacaktır.

Nihayet, açıktır ki, özgür ve yoldaşça emek, gelecekteki sosyalist toplumun bütün gereksinmelerinin, aynı ölçüde, yoldaşça ve tam olarak karşılanmasına yol açacaktır. Bu demektir ki, eğer gelecekteki toplum, üyelerinin herbirinden harcayabildiği kadar emek talep ederse, o da buna karşılık, her üyesine, gereksindiği kadar ürün sağlamalıdır. Herkesten yeteneğine göre, herkese gereksinmesine göre! — Gelecekteki kolektif sistem, işte bu temel üzerinde yaratılmalıdır. Belirtmeye bile gerek yok ki, henüz çalışmaya alışmamış olanların, yeni yaşam biçiminin içine sokuldukları, üretici güçlerin de henüz yeter derecede gelişmediği ve hâlâ "kirli" ve "temiz" işin mevcut olduğu, sosyalizmin *ilk* aşamasında, "herkese gereksinmesine göre" ilkesinin uygulanması, kuşkusuz büyük ölçüde engellenecek ve bunun sonucu olarak, toplum, *geçici olarak* bir başka yol, bir orta yol tutmak zorunda kalacaktır. Ama aynı zamanda açıktır ki, gelecekteki toplum kurulduğu, kapitalizmin kalıntıları kökünden temizlendiği zaman, sosyalist topluma uyan tek ilke, yukarda belirttiğimiz ilke olacaktır.

İşte bu yüzden, 1875'te, Marx, şöyle diyordu: "Komünist [yani sosyalist — [*J. St.*]] toplumun daha yüksek bir aşamasında, işbölümü altındaki bireyin kölece boyun eğmesi ve bununla birlikte kafa ve kol emeği arasındaki çelişki yok olduktan sonra; emek, yaşamın basit bir aracı halinden çıkıp yaşamın bizzat temel bir zorunluluğu haline geldikten sonra; üretici güçler de bireyin her yönden gelişmesiyle

arttıktan sonra ... ancak o zaman, burjuva hukukunun dar ufku tümüyle arkada bırakılabilir ve toplum, bayrağının üzerine şunları yazabilir: herkesten yeteneğine göre, herkese gereksinmesine göre."*

İşte genel olarak, Marx'ın teorisine göre, gelecekteki sosyalist toplumun görünümü böyledir.

Bütün bunlar çok güzel. Ama sosyalizmin başarılması akla-uygun mudur? İnsanın kendini "vahşî alışkanlıklarından" kurtarabileceğini varsayabilir miyiz?

Ya da gene: eğer herkes gereksinmelerine göre alırsa, sosyalist toplumdaki üretici güçler düzeyinin buna yeteceğini varsayabilir miyiz?

Sosyalist toplum, üretici güçlerde yeterli bir gelişme ve insanlar arasında sosyalist bilinç, onların sosyalist aydınlanmasını öngörür. Günümüzde üretici güçlerin gelişmesi, kapitalist mülkiyetin varlığıyla engellenmektedir. Ama bu kapitalist mülkiyetin, gelecekteki toplumda var olmayacağını aklımızda tutarsak, üretici güçlerin on kat artacağı kendiliğinden ortaya çıkar. Şu da unutulmamalıdır ki, gelecekteki toplumda, bugünkü yüzbinlerce asalak ve ayrıca, işsiz, çalışmaya başlayacak ve çalışan insanların safları çoğalacaktır; ve bu, üretici güçlerin gelişmesini büyük ölçüde canlandıracaktır. İnsanların "vahşî" duygularına ve düşüncelerine gelince, bunlar, bazılarının sandığı kadar öncesiz ve sonsuz değildir; bir zamanlar ilkel komünizmde insan, özel mülkiyeti tanımıyordu; ondan sonra, özel mülkiyetin, insanların kalplerine ve kafalarına egemen olduğu bir dönem, bireysel üretim dönemi geldi. Yeni bir dönem, sosyalist üretim dönemi gelmektedir — eğer insanların kalpleri ve kafaları, sosyalist özlemlerle dolarsa, bu, şaşırtıcı bir şey mi olacaktır? İnsanların "duygularını" ve düşüncelerini belirleyen, varlık değil midir?

* Karl Marx, *Gotha Programının Eleştirisi*, [K. Marx-F. Engels, *Gotha ve Erfurt Programlarının Eleştirisi*, Sol Yayınları, Ankara, 1969, s. 33].

Ama sosyalist sistemin kurulmasının kaçınılmaz olduğuna dair hangi kanıtlar vardır? Modern kapitalizmin gelişmesinin ardından, kaçınılmaz olarak, sosyalizm mi gelmelidir? Ya da bir başka deyişle, Marx'ın proleter sosyalizminin, sadece duygusal bir düş, bir fantezi olmadığını nereden bilebiliriz? Bunun böyle olmadığına dair bilimsel kanıt nerede?

Tarih göstermektedir ki, mülkiyet biçimi, doğrudan doğruya, üretim biçimi tarafından belirlenmektedir ve bunun sonucu olarak, üretim biçimindeki bir değişmenin ardından, ergeç, kaçınılmaz olarak, mülkiyet biçiminde bir değişiklik gelmektedir. Bir zamanlar, mülkiyet, komünist bir nitelik taşıyordu, ilkel insanın dolaştığı ormanlar ve alanlar, bireylere değil, herkese ait bulunuyordu. O zamanlar, neden komünist mülkiyet vardı? Çünkü üretim komünist nitelikteydi, emek, ortak olarak, kolektif bir biçimde harcanıyordu; herkes birlikte çalışıyor ve biri, öteki olmadan yapamıyordu. Mülkiyetin bireyci (özel) bir niteliğe büründüğü, insanın gereksindiği her şeye (doğaldır ki, hava, güneş ışığı vb. dışında) özel mülkiyet gözüyle bakıldığı değişik bir dönem, küçük-burjuva üretimi dönemi başladı. Bu değişikliğe yol açan şey nedir? Üretimin bireyci hale gelmesi gerçeği; herkes, ötekilerden ayrılarak, kendisi için çalışmaya başladı. Nihayet yüzlerce ve binlerce işçinin, bir çatı altında, bir fabrikada toplandığı ve kolektif emek harcadığı, geniş-çaplı kapitalist üretim dönemi geldi. Burada, herkesin kendi yoluna gittiği eski bireysel çalışma yöntemini göremezsiniz; burada, her işçi, işinde, fabrikanın kendi bölümündeki yoldaşlarıyla yakından ilişkidedir ve hepsi de diğer bölümlerle ilişki içindedir. Fabrikanın tümündeki işçilerin boş kalması için, bir bölümün işi durdurması yeterlidir. Görüldüğü gibi, üretim süreci, emek, daha şimdiden toplumsal bir niteliğe bürünmüş, sosyalist bir renk kazanmıştır. Ve bu, yalnızca tek tek fabrikalarda değil, bütün sanayi dallarında

ve sanayi dalları arasında ortaya çıkmaktadır. Bütün sanayii zor durumda bırakmak için, demiryolcuların greve gitmesi yeter, bütün fabrikaların ve değirmenlerin bir süre sonra kapanması için, petrol ve kömür sanayilerinin işlemez olması yeter. Burada, üretim sürecinin, toplumsal, kolektif bir niteliğe büründüğü ortadadır. Ancak maledinmenin özel niteliği, üretimin toplumsal niteliğiyle çeliştiğine göre, günümüzün kolektif emeği, kaçınılmaz olarak, kolektif mülkiyete yol açacağına göre, sosyalist sistemin, gecenin gündüzü izlemesi kadar kaçınılmaz bir biçimde kapitalizmi izleyeceği kendiliğinden anlaşılır.

İşte tarih, Marx'ın proleter sosyalizminin kaçınılmazlığını böyle tanıtlamaktadır.

TARİH bize öğretmektedir ki, toplumsal üretimde başrolü oynayan ve üretimdeki temel işlevleri yerine getiren sınıf ya da toplumsal grup, zaman içinde, kaçınılmaz olarak, bu üretimin denetimini eline almalıdır. Bir zamanlar, anaerkil ailede, kadınlara, üretimi denetim altında tutanlar gözüyle bakılırdı. Nedendi bu? Çünkü o zamanlar geçerli olan üretim türünde, ilkel tarımda, kadın, üretimde başrolü oynuyordu, erkekler, ormanda av peşinde dolaşırlarken, kadınlar temel görevleri yerine getiriyorlardı. Ondan sonra ataerkil aile altında, üretimdeki üstün durumun erkeklere geçtiği bir dönem geldi. Bu değişiklik neden olmuştur? Çünkü o zamanlar geçerli olan üretim türünde, esas üretim aletlerinin mızrak, kement, ok ve yay olduğu hayvan yetiştiriciliğinde, başrolü erkekler oynuyordu... Sonra da proleterlerin üretimde başrolü oynamaya başladıkları, üretimdeki bütün temel işlevlerin onlara geçtiği, onlar olmaksızın üretimin bir tek gün bile devam edemediği (genel grevleri anımsayalım), ve kapitalistlerin, üretim için gerekli olmak bir yana, üretime gerçekten bir engel teşkil ettikleri, geniş-çaplı kapitalist üretim dönemi geldi. Bu neyi gösterir?

Bu, ya toplumsal yaşamın bütünüyle çökeceğini, ya da proletaryanın, ergeç, ama kaçınılmaz olarak, modern üretimin denetimini eline alacağını, onun tek sahibi, sosyalist sahibi haline geleceğini gösterir.

Kapitalist mülkiyetin ölüm sancılarını temsil eden ve açıkça —kapitalizm mi, *yoksa* sosyalizm mi?— sorusunu ortaya koyan modern sınaî bunalımlar, bu sonucu kesinlikle açığa vurmaktadır. Bu bunalımlar, kapitalistlerin asalaklığını ve sosyalizmin zaferinin kaçınılmazlığını canlı bir biçimde sergiler.

Bu, Marx'ın proleter sosyalizminin kaçınılmazlığı konusunda, tarihin sağladığı bir başka kanıttır.

Proleter sosyalizmi, duyguya, soyut "adalete", proletaryaya karşı duyulan sevgiye değil, yukarda aktarılan bilimsel temellere dayanır.

İşte bunun için proletarya sosyalizmine, "bilimsel sosyalizm" adı da verilir.

Engels, daha 1877'lerde, şöyle diyordu:

"Eğer, ... bugünkü emek ürünleri bölüşüm biçiminin gelişmekte olan devrimine inanmak için, bu bölüşüm biçiminin haksızlığı bilinci ile hakkın son zaferine olan inançtan daha iyi bir kanıta sahip değilsek, işi yanlış tutmuş olabilir ve daha uzun zaman bekleyebiliriz." Burada en önemli olan şu ki, "modern kapitalist üretim biçimi ve bu üretim biçiminin yarattığı bölüşüm sistemi tarafından meydana getirilen üretici güçlerin, bu üretim biçimi ile, hem de üretim ve bölüşüm biçiminin, eğer modern toplumun tümünün mahvı istenmiyorsa, bütün sınıf ayrımlarını ortadan kaldıran bir devrimi zorunlu bir duruma getirecek derecede, açık bir çelişki haline girmelerinden geliyor. İşte modern sosyalizmin zaferi için beslenen kesin inanç, ... bu elle tutulur maddî olgu üzerine dayanır — bu olgu üzerine, yoksa şu ya da bu dört duvar arası teorisyeninin haklı ya da haksız üzerindeki fikirlerine değil."*

Bu, kuşkusuz, kapitalizm çürümekte olduğuna göre, sosyalist sistemi istediğimiz zaman kurabiliriz anlamına gelmez. Ancak anarşistler ve diğer küçük-burjuva ideologlar böyle düşünebilir. Sosyalist ülkü, bütün sınıfların ülküsü değildir. Yalnızca proletaryanın ülküsüdür; sosyalizmin kurulmasıyla bütün sınıflar doğrudan ilgilenmezler, yalnızca proletarya doğrudan ilgilenir. Bu demektir ki, proletarya, toplumun küçük bir bölümünü oluşturduğu sürece, sosyalist toplumun kurulması olanaksızdır. Eski üretim biçiminin çürümesi, kapitalist üretimin daha da yoğunlaşması ve toplumdaki çoğunluğun proleterleştirilmesi — sosyalizmin başarılması için gerekli olan koşullar bunlardır.** Ama hepsi bu değil. Toplumun çoğunluğu şimdiden proleterleşmiş olabilir, ama sosyalizmi başarmak gene de mümkün olmayabilir. Bunun nedeni, bütün bunlara ek olarak, sosyalizmin başarılmasının, sınıf bilincini, proletaryanın birliğini ve proletaryanın kendi işlerini yönetme yeteneğini gerektirmesidir.

* *Anti-Dühring*, [s. 248-249].

** 1946'da yayınlanan *Tüm Yapıtları*'nın birinci cildine yazdığı "Giriş"te, Stalin, sosyalizmin zaferini gerçekleştirmek sorununa bu tür yaklaşmaya değiniyor:

"... O zamanlar, yazar, marksistler arasında geçerli olan şu teze bağlıydı: sosyalist devrimin zaferi için temel koşullardan biri, proletaryanın nüfusun çoğunluğu haline gelmesidir, dolayısıyla, kapitalizmin yetersiz gelişmesi yüzünden proletaryanın henüz nüfusun çoğunluğunu oluşturmadığı ülkelerde, sosyalizmin zaferi olanaksızdır.

"Bu tez, diğer ülkelerin sosyal-demokratları arasında olduğu kadar, bolşevikler de dahil olmak üzere Rus marksistleri arasında da genellikle kabul edilmiş sayılıyordu. Oysa, kapitalizmin Avrupa ve Amerika'daki daha sonraki gelişmesi, emperyalizm-öncesi kapitalizmden emperyalist kapitalizme geçiş ve nihayet, Lenin'in farklı ülkelerdeki eşit olmayan iktisadi ve siyasal gelişme yasasını bulması, bu tezin yeni gelişme koşullarına artık uymadığını, sosyalizmin zaferinin, kapitalizmin henüz en yüksek gelişme noktasına erişmediği ve proletaryanın henüz nüfusun çoğunluğunu oluşturmadığı, ama kapitalist cephenin proletarya tarafından kırılacak ölçüde zayıf olduğu tek tek ülkelerde, pekâlâ mümkün olduğunu ortaya koydu. Leninist sosyalist devrim teorisi, böylece, 1915-16'da doğdu. Çok iyi bilindiği gibi, leninist sosyalist devrim teorisi, sosyalist devrimin, mutlaka kapitalizmin en çok geliştiği ülkelerde değil, ama esas olarak kapitalist cephenin zayıf olduğu, proletaryanın bu cepheyi kırmasının kolay olduğu, kapitalizmin, diyelim ancak orta bir gelişme düzeyine ulaştığı ülkelerde zafere ulaşacağı tezinden yola çıkar." —*Ed.*

Bütün bunların kazanılması için, siyasal özgürlük denen şey, yani söz, basın, grev ve dernek kurma özgürlüğü, kısacası, sınıf mücadelesini yürütmek özgürlüğü gereklidir. Ama siyasal özgürlük her yerde eşit ölçüde sağlanmış değildir. Bu yüzden, mücadelesini hangi koşullar altında —feodal aristokrasi (Rusya), anayasal monarşi (Almanya), bir büyük-burjuva cumhuriyeti (Fransa), ya da (Rusya Sosyal-Demokrasisinin talebi olan) bir demokratik cumhuriyet altında— sürdürmek zorunda kaldığı, proletaryanın ilgisiz kalacağı bir konu değildir. Siyasal özgürlük, en iyi ve en tam haliyle bir demokratik cumhuriyette sağlanır, elbette ki, kapitalizm koşullarında ne kadar sağlanabilirse. Bu nedenle, proleter sosyalizminin bütün savunucuları, sosyalizme geçişte en iyi "köprü" olarak, bir demokratik cumhuriyetin kurulması için mutlaka çaba gösterirler.

İşte bunun için, bugünkü koşullarda, marksist program iki bölüme ayrılmıştır: hedefi sosyalizm olan *azamî program*, ve hedefi demokratik cumhuriyet aracılığıyla sosyalizme giden yolu açmak olan *aşgarî program*.

Programını bilinçle uygulamak, kapitalizmi devirmek ve sosyalizmi kurmak için, proletarya ne yapmalı, hangi yolu izlemelidir?

Yanıt açıktır. Proletarya, burjuvazi ile barış yaparak sosyalizmi gerçekleştiremez — şaşmaz bir biçimde mücadele yolunu seçmeli ve bu mücadele, bir sınıf mücadelesi, bütün proletaryanın, bütün burjuvaziye karşı mücadelesi olmalıdır. Ya burjuvazi ve onun kapitalizmi, ya da proletarya ve onun sosyalizmi! Proletaryanın eylemlerinin, sınıf mücadelesinin temeli bu olmalıdır.

Ama proleter sınıf mücadelesi, birçok biçimlere bürünür. Örneğin, kısmî ya da genel bir grev, sınıf mücadelesidir. Boykot ve sabotaj, kuşkusuz, sınıf mücadelesidir. Toplantılar, gösteriler, kamu temsilî organlarında —ister ulusal parlamentolar, ister yerel hükümet organları olsun far-

ketmez— temsil edilmek vb. sınıf mücadeleleridir. Bunların hepsi, aynı sınıf mücadelesinin farklı biçimleridir. Biz, burada, sınıf mücadelesinde, proletarya için hangi mücadele biçiminin daha önemli olduğunu incelemeyeceğiz, yalnızca, zamanına ve yerine göre, bunların hepsinin sınıf bilincini ve örgütlenmesini geliştirmede temel araçlar olarak, proletaryaya, kuşkusuz gerekli olduğunu göreceğiz; ve proletarya için, sınıf bilinci ve örgütlenme, hava kadar gereklidir. Ancak, ayrıca proletarya için, bütün bu mücadele biçimlerinin yalnızca *hazırlayıcı* araçlar olduğunu, tek başına ele alındığında, bunlardan hiç birinin proletaryanın kapitalizmi altedeceği *belirleyici* araç olmadığını da görmek zorundayız. Kapitalizm, tek başına genel grevle altedilemez; genel grev, ancak kapitalizmi altetmek için gerekli olan koşullardan bazılarını yaratabilir. Proletaryanın, sadece parlamentoda temsil edilerek, kapitalizmi devirebileceği de düşünülemez; parlamentarizm, ancak kapitalizmi devirmek için gerekli olan koşullardan bazılarını hazırlayabilir.

O halde, proletaryanın kapitalist sistemi devireceği *belirleyici* araç nedir? Bu araç, *sosyalist devrim*dir.

Grevler, boykot, parlamentarizm, toplantılar, gösteriler, hepsi, proletaryayı hazırlamada ve örgütlemede araç olarak iyi mücadele biçimleridir. Ama bu araçlardan hiç biri mevcut eşitsizliği ortadan kaldıramaz. Bütün bu araçlar, bir tek temel ve belirleyici araç halinde toplanmalıdır; proletarya kapitalizmi temelinden yıkmak için burjuvaziye karşı başkaldırmalı, kararlı bir saldırıya geçmelidir. Bu asıl ve belirleyici araç, sosyalist devrimdir.

Sosyalist devrim, anî, kısa bir darbe olarak düşünülmemelidir; bu, burjuvaziyi yenilgiye uğratan ve onun mevzilerini ele geçiren proleter yığınlarının verdiği uzun bir mücadeledir. Ve proletaryanın zaferi, aynı zamanda, yenilen burjuvazi üzerindeki egemenliği kuracağına göre, *sınıf çatışmalarında*, bir sınıfın yenilgisi, diğerinin egemenliğini göster-

diğine göre, sosyalist devrimin ilk aşaması, proletaryanın burjuvazi üzerinde siyasal egemenliği olacaktır.

Proletaryanın sosyalist diktatörlüğü, iktidarın proletarya tarafından ele geçirilmesi — işte sosyalist devrim bununla başlamalıdır.

Bu demektir ki, *burjuvazi tümüyle altedilinceye kadar*, zenginliklerine elkonuncaya kadar, proletarya, mutlaka askerî bir güce sahip olmalıdır, mutlaka "proleter muhafızına" sahip olmalıdır ki, bunun yardımıyla, tıpkı Komün sırasında Paris proletaryasının yaptığı gibi, cançekişen burjuvazinin karşı-devrimci saldırılarını püskürtebilsin.

Proletaryanın sosyalist diktatörlüğü, proletaryanın, burjuvaziyi mülksüzleştirebilmesini sağlamak, toprağı, ormanları, fabrikaları, değirmenleri, makineleri, demiryollarını vb. tüm burjuvazinin elinden alabilmesini sağlamak için gereklidir.

Burjuvazinin mülksüzleştirilmesi — işte, sosyalist devrim, buna yol açmalıdır.

O halde, proletaryanın, bugünkü kapitalist sistemi devireceği, asıl ve belirleyici araç budur.

İşte bunun için, daha 1847'de, Karl Marx, şöyle diyordu: "İşçi sınıfı devriminde ilk adım, proletaryayı, yönetici sınıf durumuna yükseltmektir. ... Proletarya, siyasal üstünlüğünü, burjuvazinin elinden bütün sermayeyi, derece derece çekip almak, bütün üretim aletlerini ... yönetici sınıf olarak örgütlenmiş proletaryanın elinde toplamak için kullanacaktır."*

Eğer proletarya, sosyalizmi getirmek istiyorsa, işte böyle ilerlemelidir.

Taktikler üzerine bütün diğer görüşler, bu genel ilkeden çıkar. Grevler, boykot, gösteriler ve parlamentarizm, ancak proletaryanın örgütlenmesine ve sosyalist devrimi ge-

* *Komünist Manifesto*, [Karl Marx and Frederick Engels, *Manifesto of the Communist Party*, New York, 1848, s. 30].

tirmek amacıyla örgütlerini güçlendirmesine ve genişletmesine yardım ettikleri ölçüde önemlidirler.

BU yüzden, sosyalizmi kurmak için, sosyalist devrim gereklidir. Sosyalist devrim, proletarya diktatörlüğü ile başlamalı, yani proletarya, burjuvaziyi mülksüzleştireceği bir araç olarak, siyasal iktidarı ele geçirmelidir.

Ama bütün bunları başarmak için, proletarya örgütlenmeli, proleter saflar birleşmeli ve pekişmeli, güçlü proleter örgütler kurulmalı ve bunlar durmadan büyümelidir.

Proleter örgüt hangi biçimlere bürünmelidir?

En yaygın yığın örgütleri, sendikalar ve işçi kooperatif birlikleridir (esas olarak üretici ve tüketici birlikleri). Sendikaların amacı, mevcut kapitalist sistem altında işçilerin koşullarını iyileştirmek için, (esas olarak) sınaî sermayeye karşı savaşmaktır. Kooperatif birliklerinin amacı, temel gereksinme maddelerinin fiyatlarını düşürerek, işçiler arasında tüketimin artışını sağlamak için, (esas olarak) tüccar sermayesine karşı savaşmaktır, elbette gene kapitalist sistem altında. Proleter yığınlarını örgütleme araçları olarak, proletarya, hem sendikalara, hem de kooperatif birliklerine kuşkusuz gereksinmektedir. Bu nedenle, Marx ve Engels'in proleter sosyalizminin bakış açısından, proletarya, bu örgüt biçimlerinin her ikisini de kullanmalı, onları pekiştirmeli ve güçlendirmelidir, elbette mevcut politik koşullar altında bu mümkün olduğu ölçüde.

Ama, tek başlarına sendikalar ve kooperatif birlikleri, militan proletaryanın örgütsel gereksinmelerini karşılayamazlar. Bunun nedeni, değinilen örgütlerin kapitalizmin sınırları ötesine geçememeleridir, çünkü onların amacı, kapitalist sistem altında işçilerin koşullarını iyileştirmektir. Oysa işçiler, kendilerini kapitalist kölelikten bütünüyle kurtarmak istemektedirler, yalnızca kapitalizmin sınırları içinde dönüp durmak değil, bu sınırları kırmak istemektedirler. Bu

yüzden, ek olarak, *bütün* mesleklerdeki işçilerin, sınıf bilincine sahip unsurlarını kendi çevresine toplayacak, proletaryayı bilinçli bir sınıf haline dönüştürecek, ve kapitalist sistemi ezmeyi, sosyalist devrimi hazırlamayı baş amaç edinecek bir örgüte gerek vardır.

Böyle bir örgüt, proletaryanın sosyal-demokrat partisidir.

Bu parti, bir sınıf partisi olmalı ve bütün diğer partilerden tamamen bağımsız olmalıdır — çünkü bu parti, proleter sınıfın partisidir, ki onun kurtuluşu, ancak bu sınıfın kendisi tarafından gerçekleştirilebilir.

Bu parti, devrimci bir parti olmalıdır — çünkü, işçiler ancak devrimci yolla, sosyalist devrim yoluyla kurtulabilirler.

Bu parti, uluslararası bir parti olmalı, partinin kapıları, bütün sınıf bilincine sahip proleterlere açık tutulmalıdır — çünkü, işçilerin kurtuluşu, ulusal değil, Gürcü proleterler için, Rus proleterler için ve diğer ulusların proleterleri için eşit ölçüde önemli olan bir toplumsal sorundur.

Bu nedenle, açıktır ki, farklı ulusların proleterleri ne kadar yakından birleşirlerse, aralarında yükseltilen ulusal engeller ne kadar kökten yıkılırsa, proletaryanın partisi o kadar güçlü olacak, proletaryanın bölünmez bir sınıf halinde örgütlenmesi o kadar kolaylaşacaktır.

Bu nedenle, —bu örgütlerin, parti, sendika ya da kooperatif olmalarına bakılmaksızın— proleter örgütlerine, mümkün olduğu kadar gevşek federal ilke yerine, merkeziyetçilik ilkesinin getirilmesi zorunludur.

Ayrıca, bütün bu örgütlerin demokratik bir temel üzerinde kurulması gerektiği de açıktır, doğaldır ki, siyasal ya da başka koşullarla engellenmediği ölçüde.

Bir yanda parti ve öte yanda kooperatif birlikleri ve sendikalar arasındaki ilişkiler nasıl olmalıdır? Sonuncular partili mi, yoksa partisiz mi olmalıdır? Bu sorunun yanıtı,

proletaryanın nerede ve hangi koşullar altında savaşmak zorunda olduğuna bağlıdır. Her halde, kuşku yok ki, sendikalar ve kooperatif birlikleri, proletaryanın sosyalist partisine karşı ne kadar dostça davranıyorlarsa, her ikisi de o kadar çok gelişeceklerdir. Ve bunun nedeni, bu iktisadî örgütlerin, her ikisinin de, eğer güçlü bir sosyalist parti ile yakın bağları yoksa, çoğu kez önemlerini yitirmeleri, sınırlı meslek çıkarlarının, genel sınıf çıkarlarını gözden saklamasına yol açmaları ve böylece proletaryaya büyük zarar vermeleridir. Bu yüzden, her durumda, sendikalar ve kooperatif birliklerinin, partinin ideolojik ve siyasal etkisi altında bulunmasını sağlamak zorunludur. Ancak bu yapılırsa, yukarda belirtilen örgütler, bugün ayrı gruplara bölünmüş olan proletaryayı, bilinçli bir sınıf halinde örgütleyecek olan sosyalist bir okula dönüştürüleceklerdir.

İşte, genel olarak, Marx ve Engels'in proleter sosyalizminin tipik özellikleri bunlardır.

ANARŞİSTLER proleter sosyalizmine nasıl bakıyorlar? Her şeyden önce, proleter sosyalizminin, sadece felsefî bir öğreti olmadığını bilmeliyiz. O, proleter yığınların öğretisi, onların bayrağıdır; dünyanın her yerindeki proleterler ona saygı duyuyor, ve "tapıyor". Dolayısıyla, Marx ve Engels, yalnızca felsefî bir "okulun" kurucuları değil; her geçen gün büyüyen ve güç kazanan, yaşayan proletarya hareketinin, yaşayan önderleridir. Her kim onların öğretilerine karşı savaşır, onları "devirmek" isterse, eşit olmayan bir mücadelede kafasını kırmaktan sakınmak için, bunların tümünü aklında çok iyi tutması gerekir. Anarşist Baylar bunun pekâlâ farkındalar. İşte bu yüzden, Marx ve Engels'le savaşırken, en alışılmamış ve, bir bakıma, yeni bir silah kullanıyorlar.

Bu yeni silah nedir? Kapitalist üretim üzerinde yeni bir araştırma mı? Marx'ın *Kapital*'inin çürütülmesi mi? Elbet-

te ki değil! Yoksa "yeni gerçekler" ve "tümevarım" yöntemiyle kendilerini silahlandırarak, sosyal-demokrasinin "İncil"ini —Marx ve Engels'in *Komünist Manifesto*'sunu— "bilimsel olarak" çürütmek mi? Gene hayır! O halde, bu olağanüstü silah nedir?

Bu, Marx ve Engels'in "intihale" başvurduğu suçlamasıdır! İnanır mısınız? Görünüşe göre, Marx ve Engels, özgün hiç bir şey yazmamışlardır, bilimsel sosyalizm tamamen uydurmadır, çünkü Marx ve Engels'in *Komünist Manifesto*'su, baştan sona, "Victor Considérant'ın[23] *Manifesto*'sundan çalınmıştır." Bu, tamamen gülünç kuşkusuz, ama anarşistlerin "eşsiz önderi" V. Çerkezişvili, bu eğlendirici öyküyü öyle bir kendine güvenle anlatıyor, Pierre Romus adlı Çerkezişvili'nin salak bir "havarisi" ve bizim yerli anarşistlerimiz, bu buluşu öyle bir şevkle yineliyorlar ki bu "öykü" üzerinde hiç olmazsa kısaca durmaya değer.

Bakın Çerkezişvili ne diyor: "*Komünist Manifesto*'nun bütün teorik kısmı, yani birinci ve ikinci bölümleri ... V. Considérant'dan alınmıştır. Dolayısıyla Marx ve Engels'in *Manifesto*'su —legal devrimci demokrasinin bu İncili— Considérant'ın *Manifesto*'sunun beceriksizce bir aktarmasından başka bir şey değildir. Marx ve Engels, yalnızca Considérant'ın *Manifesto*'sunun içeriğine elkoymakla kalmamışlar ... onun bazı bölüm başlıklarını bile almışlardır."*

Bu öykü, bir başka anarşist tarafından, Pierre Romus tarafından da yineleniyor: "Kesinlikle ileri sürülebilir ki, onların (Marx ve Engels'in) temel yapıtı (*Komünist Manifesto*) sadece bir hırsızlık (bir intihal), utanmazca bir hırsızlıktır; ama onlar adî hırsızların yaptığı gibi, sözcüğü sözcüğüne kopya etmemiş, yalnızca fikirleri ve teorileri çalmışlardır."**

* "*Komünist Manifesto*"*nun Kaynağı* başlığı altında Almanca yayınlanan bir günlük gazete.

** *İbid.*, s. 4.

Bunu, *Nobati, Muşa,*[24] *Hıma*[25] ve öteki gazetelerdeki bizim anarşistlerimiz de yineliyorlar.

Böylece, görünüşe göre, bilimsel sosyalizm ve onun teorik ilkeleri, Considérant'ın *Manifesto*'sundan "çalınmış"tır.

Bu iddianın hiç bir temeli var mıdır?

Kimdir Victor Considérant?

Kimdir Karl Marx?

1893'te ölmüş olan Considérant, ütopyacı Fourier'in[26] bir öğrencisi idi ve "Fransa'nın kurtuluşu" umutlarını, sınıfların *uzlaşmasına* bağlamış olan, iflâh olmaz bir *ütopyacı* olarak kaldı.

1883'te ölen Karl Marx, *ütopyacıların bir düşmanı*, bir materyalistti. Üretici güçlerin gelişmesine ve sınıflar arasındaki *mücadeleye*, insanlığın kurtuluşunun güvencesi olarak bakardı.

Aralarında hiç bir ortak yan var mıdır?

Bilimsel sosyalizmin *teorik* temeli, Marx ve Engels'in materyalist teorisidir. Bu teoriye göre, toplumsal yaşamın gelişmesi, tümüyle, üretici güçlerin gelişmesiyle belirlenir. Eğer feodal toprakbeyliği sisteminin yerini, burjuva sistem almışsa, bunun "kabahati", burjuva sistemin ortaya çıkışını kaçınılmaz kılan üretici güçlerin gelişmesinde yatar. Ve gene, bugünkü burjuva sistemin yerini, kaçınılmaz olarak, sosyalist sistem alacaksa, bunun nedeni, bunu, modern üretici güçlerin gelişmesinin gerekli kılmasıdır. Bundan, kapitalizmin yıkılmasının ve sosyalizmin kurulmasının tarihî zorunluluğu doğar. Bundan, ülkülerimizi insanların kafalarında değil, üretici güçlerin gelişmesinin tarihinde aramamız gerektiği şeklindeki marksist önerme doğar.

İşte Marx ve Engels'in *Komünist Manifesto*'sunun *teorik* temeli budur.*

Considérant'ın *Demokratik Manifesto*'su hiç böyle bir şeyden sözediyor mu? Considérant, materyalist görüş açı-

* *Komünist Manifesto*, Bölüm I ve II.

sını kabul ediyor muydu?

Biz iddia ediyoruz ki, ne Çerkezişvili, ne Romus, ne de bizim *Nobati*ciler, Considérant'ın *Demokratik Manifesto*'sundan, Considérant'ın bir materyalist olduğunu ve toplumsal yaşamın evrimini, üretici güçlerin gelişmesine dayandırdığını tanıtlayan, *tek* bir tümce ya da bir *tek* bir sözcük aktaramazlar. Tam tersine, çok iyi biliyoruz ki, Considérant, sosyalizmin tarihinde, idealist bir ütopyacı olarak tanınmaktadır.*

Öyleyse, bu ne idiği belirsiz "eleştirmenleri" bu aylak gevezelik merakına iten nedir? Daha idealizmi, materyalizmden ayırt etmesini bile bilmezken, Marx ve Engels'i eleştirmeye niçin girişmişlerdir? Yalnızca insanları eğlendirmek için mi?...

Bilimsel sosyalizmin *taktiksel* temeli, uzlaşmaz sınıf mücadelesi öğretisidir, bu yüzden de proletaryanın sahip bulunduğu *en iyi* silahtır. Proletaryanın sınıf mücadelesi, proletaryanın siyasal gücü ele geçireceği ve sonra da sosyalizmi kurmak için burjuvaziyi mülksüzleştireceği silahtır.

Marx ve Engels'in *Manifesto*'larında yorumlanan bilimsel sosyalizmin *taktiksel* temeli işte böyledir.

Considérant'ın *Demokratik Manifesto*'sunda, buna benzer bir şey söylenmekte midir? Considérant, sınıf mücadelesine, proletaryanın sahip olduğu en iyi silah gözü ile bakmış mıdır?

Çerkezişvili ve Romus'un (yukarda belirtilen sempozyumuna bakınız) makalelerinde de açıkça görüldüğü gibi, Considérant'ın *Manifestosu*'nda bu konuda tek bir sözcük yoktur. O, sınıf mücadelesini üzüntü yerici bir gerçek olarak kaydediyor sadece. Considérant, *Manifesto*'sunda, sınıf mücadelesini, kapitalizmi yok etme aracı olarak, şöyle anlatıyor:

"Sermaye, emek ve yetenek — üretimin üç temel un-

* Paul Louis, *Fransa'da Sosyalizmin Tarihi.*

suru, servetin üç kaynağı, sanayi makinesinde üç dişli işte bunlardır." Bunları temsil eden üç sınıfın "ortak çıkarları" vardır: onların işlevleri "kapitalistler ve halk için imalât yapmak"tır. Önlerindeki... büyük hedef *"sınıfların birleşmesini,* ulus *içinde örgütlemektir."**

Bütün sınıflar, birleşin! Considérant'ın *Demokratik Manifesto*'sunda ilân ettiği slogan budur.

Böylesine, sınıf *uzlaştırma* taktikleri ile, *bütün ülkelerin işçileri, işçilere karşıt olan bütün sınıflar karşısında, birleşiniz,* yürekli çağrısını yapan Marx ve Engels tarafından savunulan uzlaşmaz sınıf *mücadelesi* taktikleri arasındaki ortak yan nedir?

Kuşkusuz, aralarında ortak bir şey yoktur.

Öyleyse, Çerkezişvili Baylar ve onların aptal izleyicileri böylesine neden zırvalamaktadır? Bizleri ölü mü sanıyorlar? Bizim, onları sürükleyip gün ışığına çıkarmayacağımızı mı sanıyorlar?

Ve nihayet, bir başka ilginç nokta daha var. Considérant, 1893'e kadar yaşadı. *Demokratik Manifesto*'sunu 1843'te yayınladı. Marx ve Engels, 1847'de, *Komünist Manifesto*'larını yayınladılar. Daha sonra, Marx ve Engels'in *Manifesto*'ları, bütün Avrupa dillerinde tekrar tekrar yayınlandı. Herkes bilir ki, Marx ve Engels'in *Manifesto*'ları çağ açan bir belgedir. Durum böyleyken, Considérant ya da dostları, Marx ve Engels hayatta bulunurlarken, bunların, "sosyalizmi", Considérant'ın *Manifesto*'sundan çalmış olduklarını hiç bir yerde, hiç bir zaman söylememişlerdir. Okurlar, bu garip değil midir?

Öyleyse, bu "tümevarımcı" zıpçıktıları —pardon "bilginleri"— bu türlü zırvalara iten nedir? Kimin adına konuşuyor bunlar? Considérant'ın *Manisfesto*'sunu, Considérant'ın kendisinden daha mı iyi biliyorlar? Yoksa, Considérant ve

* Karl Kautsky'nin broşürü, *Komünist Manifesto — Bir Eser Hırsızlığı,* s. 14. Considérant'ın *Manifesto*'sundan yapılan aktarma bu sayfadadır.

taraftarlarının *Komünist Manifesto*'yu okumamış olduklarını mı sanıyorlar?

Ama yeter... Yeter, çünkü anarşistlerin kendileri de, Romus ve Çerkezişvili tarafından yapılan Donkişot'vari cihat saldırısını, ciddiye almıyorlar. Bu maskaraca cihadın utanç verici sonu çok açık olduğundan, pek üstünde durmaya değmez. ...

Asıl eleştiri üzerinde ilerlemeye devam edelim.

Anarşistler, belirli bir hastalıktan muzdariptirler: kendilerine karşı olanların partilerini "eleştirmekten" çok hoşlanırlar, ama bu partileri birazcık olsun tanımak için kendilerini sıkıntıya sokmazlar. Gördük ki, anarşistler, sosyal-demokratların diyalektik yöntemini ve materyalist teorisini "eleştirirken" tamamen böyle davranmaktadırlar (Bkz: Birinci ve İkinci Bölüm). Onlar, sosyal-demokratlar tarafından savunulan, bilimsel sosyalizmin teorisi ile uğraşırlarken de aynı yolda davranmaktalar.

Örneğin, aşağıdaki gerçeği alalım. Sosyalist-devrimciler[27] ile sosyal-demokratlar[28] arasında var olan temel anlaşmazlıkları kim bilmez? Birinciler, marksizmi, marksizmin materyalist teorisini, onun diyalektik yöntemini, programını ve sınıf mücadelesini yadsırken; sosyal-demokratların tümüyle marksizmden yana olduklarını kim bilmez? Bu temel anlaşmazlıkların *Revolutsionnaya Rossiya*[29] (sosyalist-devrimcilerin organı) ile *İskra*[30] (sosyal-demokratların organı) arasındaki tartışmadan, fısıltı halinde bile olsa, biraz olsun haberi olan herhangi bir kimse için çok açık olması gerek. Ama, ikisinin arasındaki bu farklılığı görmek yeteneğinden yoksun, sosyalist-devrimciler ve sosyal-demokratların her ikisinin de marksist olduğu şamatasını yapan böyle "eleştirmenler" hakkında ne diyeceksiniz? Böylece, örneğin, anarşistler hem *Revolutsionnaya Rossiya* ve hem de *İskra*'nın *marksist organlar* olduklarını ileri sürüyorlar.*

* Bkz: Anarşistlerin sempozyumu, *Ekmek ve Özgürlük*, s. 202.

Bu, anarşistlerin, sosyal-demokrasi ilkeleriyle ne denli "tanışık" olduğunu gösteriyor!

Bundan sonra, onların "bilimsel eleştiri"lerinin tutarlılığı kendiliğinden ortaya çıkacaktır...

Bu "eleştiriyi" inceleyelim.

Anarşistlerin başlıca "suçlamaları" şu ki, onlar, sosyal-demokratları gerçek *sosyalist* olarak görmüyorlar — sizler sosyalist değilsiniz, sizler sosyalizmin düşmanısınız, deyip duruyorlar.

Bu konuda Kropotkin'in yazdıkları işte şudur: "Sosyal-demokrat okulun ... ekonomistlerinin çoğunluğu tarafından ulaşılan sonuçlardan farklı sonuçlara ulaşıyoruz. ... Sosyalistlerin [sosyal-demokratları da kastediyor —*Yazar*] çoğunluğu devlet kapitalizmine ve kolektivizme varırken, biz ... özgür komünizme ulaşıyoruz."*

Sosyal-demokratların, bu "devlet kapitalizmi" ve "kolektivizmi" nedir?

Bununla ilgili olarak Kropotkin'in yazdıkları şöyledir: "Alman sosyalistleri diyor ki, bütün birikmiş servet, onu işçi birliklerinin kullanımına verecek, üretim ve değişimi örgütleyecek ve toplumun yaşam ve emeğini denetleyecek olan devletin elinde toplanmalıdır."**

Ve dahası: "Onların planlarında ... kolektivistler, iki katlı bir yanılgının ... suçlusudurlar. Kapitalist sistemi yıkmak istiyorlar, ama bu sistemin temellerini oluşturan iki kurumu koruyorlar: temsilî hükümet ve ücretli emek."*** "Kolektivizm, çok iyi bilindiği gibi ... ücretli emeği ... korumaktadır. Sadece ... temsilî hükümet, ... patronun yerini almaktadır." Bu hükümetin temsilcileri, "üretimden sağlanan artı-değerin tümünün yararlarını kullanma hakkını ellerinde tutarlar. Ayrıca, bu sistemde, basit emekçinin emeği ile ye-

* Kropotkin, *Modern Bilim ve Anarşizm*, s. 74-75.
** Kropotkin, *Bir Asinin Konuşmaları*, s. 64.
*** *Ekmeğin Fethi*, s. 148.

tenekli zanaatçının emeği ... arasında ayrım yapılmaktadır: kolektivistlerin düşüncelerinde, vasıfsız işçinin emeği *basit* emek iken, usta zanaatçı, mühendis, bilim adamı ve benzerlerinin emeğini, Marx, *bileşik* emek olarak adlandırmaktadır ve bunlar, daha yüksek ücret haketmektedirler."* Böylece, işçiler, kendileri için gerekli olan ürünleri, gereksinmelerine göre değil de, "topluma sunmuş oldukları hizmetle orantılı olarak"** alacaklardır.

Gürcü anarşistler de aynı şeyi söylemektedirler, ama daha büyük güvenle, Özellikle, bunların arasında, pervasız önermeleriyle tanınan Bay Bâton'dur. Şöyle yazıyor:

"Sosyal-demokratların kolektivizmi nedir? Kolektivizm, ya da daha doğrusu, devlet kapitalizmi, aşağıdaki ilkeye dayanmaktadır: herkes istediği kadar ya da devletin belirlediği kadar çalışmalıdır, ve emeğinin değerinin karşılığını mal biçiminde alır." Bunun sonucu olarak, burda, "bir yasama meclisine gerek vardır ... (aynı zamanda) bir yürütme gücüne gerek vardır, yani bakanlara, her türden yöneticilere, jandarmalara ve casuslara ve, belki de, eğer hoşnut olmayanların sayısı pek çok ise, askerlere de."***

Anarşist Bayların, sosyal-demokrasiye savurdukları ilk "suçlama" işte böyledir.

Böylece anarşistlerin tezlerinden şu çıkar.

(*1*) Sosyal-demokratların düşüncesinde, işçileri kiralayacak ve kuşkusuz "bakanları, ... jandarmaları, casusları olacak" tam bir efendi gücünde bir hükümet olmaksızın, sosyalist toplum olanaksızdır.

(2) Sosyalist toplumda, sosyal-demokratların düşüncesine göre, "kirli" iş ile "temiz" iş arasındaki ayrım kalacak, "herkese gereksinmesine göre" ilkesi reddedilecek, ve bir başka ilke, *yani* "herkese emeğine göre" ilkesi, egemen

* *İbid.*, s. 52.
** *İbid.*, s. 157.
*** *Nobati*, n° 5, s. 68-69.

hale gelecektir.

Anarşistlerin, sosyal-demokratlara karşı "suçlama"larının temeli olan iki noktadır bu.

Anarşist Baylar tarafından ileri sürülen bu "suçlama"nın herhangi bir temeli var mıdır?

Biz, bu konu ile ilgili olarak, anarşistlerin söyledikleri her şeyin, ya bir aptallık sonucu, ya da alçakça bir iftira olduğunu iddia ediyoruz.

İşte gerçekler.

Karl Marx, ta 1846'da şöyle diyordu: "İşçi sınıfı, kendi gelişim hareketi içinde, eski uygar toplumun yerine sınıfları ve onların uzlaşmaz karşıtlıklarını dışta bırakacak bir birlik koyacaktır ve bu anlamıyla siyasal iktidar diye bir şey artık kalmayacaktır."*

Bir yıl sonra, Marx ve Engels, aynı fikri, *Komünist Manifesto*'da ifade ettiler.**

1887'de Engels, "Devletin, bir bütün olarak toplumun temsilcisi olarak gerçekten öne çıktığı ilk eylem —toplum adına üretim araçlarının sahipliğinin ele alınması— aynı zamanda, onun, devlet olarak son bağımsız eylemidir. Toplumsal ilişkilere devlet gücünün müdahalesi, birer birer, her alanda gereksiz hale gelir ve daha sonra kendiliğinden durur. Devlet 'ortadan kaldırılmamıştır', *çözülüp yokolmuştur.*"*** diye yazıyordu.

1884'te aynı Engels, "Bu nedenle, devlet, ta sonsuzluktan beri vardı denemez. Hiç bir devlet ya da devlet gücü kavramına sahip olmayan, devletsiz yürüyebilen toplumlar var olmuştur. ... Toplumun sınıflara ayrılmasını zorunlu kılan iktisadî gelişmenin belirli bir aşamasında devlet de bir zorunluluk oldu. ... Şimdi, üretimin gelişmesinde, bu sınıfların varlığının, sadece zorunluluk olmaktan çıkmakla kalmayıp, ay-

* *Felsefenin Sefaleti*, [s. 182].
** *Komünist Manifesto*, Bölüm II.
*** *Anti-Dühring*, [s. 307].

nı zamanda da, üretim için kesin bir engel haline geldiği bir döneme hızla yaklaşıyoruz. Bu sınıflar, bir zamanlar nasıl doğdularsa, aynı biçimde kaçınılmaz olarak, yok olacaklardır. *Devlet de, kaçınılmaz olarak, onlarla birlikte yok olur.* Üreticilerin özgür ve eşit birliği temeli üzerinde, üretimi yeniden örgütleyen toplum, bütün devlet mekanizmasını, o zaman, lâyık olacağı yere atacaktır — eski eserler müzesine, çıkrık ve tunç baltanın yanına."* (İtalikler benim: [*J. St.*]) diye yazıyordu.

Engels, aynı şeyi, 1891'de yineledi.**

Gördüğünüz gibi, sosyal-demokratların düşüncesinde, sosyalist toplum, içersinde, bakanlarıyla, valileriyle, jandarmasıyla, polis ve askeriyle devlet denilen, siyasal güç denilen şey için yer bulunmayacak olan bir toplumdur. Devletin varlığının en son aşaması, proletaryanın, burjuvazinin kesin yıkımı için, siyasal gücü ele geçireceği ve kendi yönetimini (diktatörlüğünü) kuracağı zaman, sosyalist devrim dönemi olacaktır. Ama burjuvazi ortadan kaldırıldığı zaman, sınıflar ortadan kaldırıldığı zaman, sosyalizm iyiden iyiye yerleştiği zaman, herhangi bir siyasal güce gerek kalmayacak ve devlet denilen şey tarih alanına çekilecektir.

Gördüğünüz gibi, anarşistlerin yukarda belirtilmiş olan "suçlamaları", temelden tümüyle yoksun tam bir dedikodudur.

"Suçlama"nın ikinci noktası açısından Karl Marx, bununla ilgili olarak şunları söylüyor: "Komünist [yani sosyalist [*J. St.*]] toplumun daha yüksek bir aşamasında, işbölümü altındaki bireyini kölece boyun eğmesi ve bununla birlikte *kafa* ve *kol emeği* arasındaki *çelişki yok olduktan* sonra; emek, yaşamın basit bir aracı halinden çıkıp yaşamın bizzat temel bir zorunluluğu haline geldikten sonra; üretici güçler de bireyin her yönden gelişmesiyle arttıktan sonra ... ancak

* *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni* [s. 240].
** Bkz: *Fransa'da İçsavaş*, Engels'in "Giriş"i.

o zaman, burjuva hukukunun dar ufku tümüyle arkada bırakılabilir ve toplum, bayrağının üzerine şunları yazabilir: *herkesten yeteneğine göre, herkese gereksinmesine göre.*"*

Gördüğünüz gibi, Marx'ın düşüncesinde, komünist (yani *sosyalist*) toplumun daha yüksek aşaması, işin "kirli" ve "temiz" olarak bölünmesinin ve kafa ve kol emeği arasındaki ayrımın tümüyle ortadan kalkacağı, emeğin eşit, ve toplumda herkesten yeteneğine göre, herkese gereksinmesine göre, gerçek komünist ilkesinin hüküm süreceği bir sistem olacaktır. Burada ücretli emeğin yeri yoktur.

Görülüyor ki, bu "suçlama" da temelden yoksundur.

İki şeyden biri: ya Anarşist Baylar, Marx ve Engels'in yukarda belirtilen yapıtlarını hiç görmemişlerdir ve söylentilere dayanarak "eleştiri"ye kendilerini kaptırmışlardır; ya da bunlar, Marx ve Engels'in bu yapıtlarını biliyorlar ve bilerek yalan söylüyorlar.

Birinci "suçlama"nın yazgısı böyledir.

Anarşistlerin ikinci "suçlaması", sosyal-demokratların *devrimci* olduklarını görmezlikten gelmeleridir. Sizler devrimci değilsiniz, sizler şiddetli devrimi reddedersiniz, siz sosyalizmi yalnızca oy pusulaları yoluyla kurmak istiyorsunuz, diyorlar Anarşist Baylar.

Şuna kulak verin: "Sosyal-demokratlar ... 'devrim', 'devrimci mücadele', 'elde silah dövüş' sözlerini yinelemekten hoşlanırlar. ... Ama eğer siz, bütün iyi niyetinizle, onlardan silah isteyecek olsanız, onlar, size büyük bir ciddiyetle seçimlerde kullanmak için oy pusulası uzatacaklardır." "Devrimciler için uygun olan taktiklerin, yalnızca, kapitalizme, kurulu iktidara ve mevcut burjuva sisteminin tümüne bağlılık yemini ile barışçı ve legal parlamentarizm olduğunu"** iddia etmektedirler.

* *Gotha Programının Eleştirisi*, [*Gotha ve Erfurt Programlarının Eleştirisi*, s. 33].

** Bkz: Sempozyum, *Ekmek ve Özgürlük*, s. 21, 22, 23.

Elbette ki, Gürcü anarşistler de, hatta daha da büyük bir güvenle aynı şeyi söylüyorlar. Örneğin, aşağıdaki sözlerin sahibi, Bâton'u[31] alalım.

"Sosyal-demokrasinin tümü ... açıkça, tüfeklerin ve silahların yardımıyla savaşmanın bir burjuva devrim yöntemi olduğunu, partilerin yalnızca oy pusulaları, yalnızca genel seçimler aracılığıyla iktidarı ele geçirebileceğini, ve sonra da parlamenter çoğunluk ve yasama yoluyla toplumu yeniden örgütleyeceğini iddia ediyor."*

Anarşist Bayların marksizm için söyledikleri işte budur.

Bu "suçlama"nın hiç bir temeli var mıdır?

Biz, burada da, anarşistlerin, bilisizliklerini ve iftira hırslarını açığa vurduklarını iddia ediyoruz.

İşte gerçekler.

Daha 1847'nin sonlarında Karl Marx ve Friedrich Engels, şöyle yazıyordu: "Komünistler görüşlerini ve amaçlarını gizlemeye tenezzül etmezler. *Amaçlarına, ancak* bütün mevcut toplumsal koşulların *zorla devrilmesiyle ulaşılabileceğini* açıkça ilân ederler. Bırakın, egemen sınıflar, bir komünist devrimle titresinler. Proleterlerin zincirlerinden başka kaybedecek şeyleri yoktur. Kazanacakları bir dünya vardır. *Dünyanın bütün işçileri, birleşiniz!*"** (İtalikler benim. [*J. St.*])

1850'de, Almanya'da yeni bir patlama bekleyen Karl Marx, o zamanki Alman yoldaşlara, şunları yazıyordu: "Silahlar ve cephaneler hiç bir bahane ile, teslim edilmemelidir ... *işçiler ... kendilerini, bir komutana ... ve bir genelkurmaya sahip bir proletarya muhafızı halinde bağımsız olarak örgütlemelidirler.* ..." Ve bunu "gelecekteki ayaklanma sırasında ve sonrasında gözönünde bulundurmanız gere-

* *Siyasal İktidarın Ele Geçirilmesi*, s. 3-4.

** *Komünist Partisi Manifestosu*, s. 44. [Çar sansüründe izin verilen] bazı legal basımlarda, bazı sözler, çevrilirken çıkartılmıştır.

kir."* (İtalikler benim. [*J. St.*])

1851-52'de Karl Marx ve Friedrich Engels, şöyle yazıyordu: "... bir kez ayaklanma yoluna girdikten sonra, *en büyük bir kararlılık ile ve saldırı durumunda hareket edilir*. Savunma, her türlü silahlı ayaklanmanın ölümüdür; ... Düşmanlarınıza, güçleri dağınık olduğu sırada, birdenbire saldırın, ne kadar küçük olursa olsun, yeni, ama her gün yeni başarılar hazırlayın; ... Bugüne kadar bilinen en büyük usta olan Danton ile birlikte *de l'audace, de l'audace, encore de l'audace*!** diyerek, düşmanlarınızı, güçlerini size karşı toparlayamadan, önünüzden kaçmaya zorlayın."***

Sanırız, burada, "oy pusulalarının" ötesinde bir şey kastediliyor.

Nihayet, Paris Komününün tarihini anımsayınız, Paris'teki zaferle yetinen ve Versailles'a, karşı-devrimin bu fesat yuvasına saldırmaktan kaçınan Komünün nasıl barışçı bir biçimde hareket ettiğini anımsayınız. O zamanlar Marx'ın ne dediğini bilir misiniz? Parislilerin oy sandığı başına gitmesi için çağrıda mı bulunmuştu? Paris işçilerinin uysallığını onaylamış mıydı (Paris'in tümü, işçilerin elindeydi), yenilen Versailles'a karşı gösterdikleri iyi niyeti onaylamış mıydı? Marx'ın söylediklerini dinleyin:

"Nasıl da bir esneklik, nasıl da bir tarihsel öncecilik, nasıl da bir özveri yeteneği var şu Parislilerde! Altı aylık açlıktan sonra ... Prusya süngülerinin altında ayaklanıyorlar. ... Tarihte böyle bir büyüklüğün örneği yoktur. Eğer yenilirlerse, kabahat, yalnızca "iyi niyetlerinde" olacak. Önce Vinoy, sonra da Paris Ulusal Muhafızının gerici kesimi, geri çekildikten sonra, *derhal Versailles'a yürümeleri gere-*

* *Köln Duruşması, Marx'ın Komünistlere Hitabı* [Karl Marx, *Seçme Yapıtlar*, V. 2, New York, "Merkez Konseyin Komünist Birliğe Hitabı", s. 164-65].

** Cesaret, cesaret, gene cesaret. —ç.

*** *Almanya'da Devrim ve Karşı-Devrim*, [Friedrich Engels, "Ayaklanma", "Almanya'da Devrim ve Karşı Devrim", *Almanya'da Burjuva Demokratik Devrim*, Sol Yayınları, Ankara 1975, s. 381].

kirdi. [İtalikler benim. [*J. St.*]] Vicdanî nedenler yüzünden, en uygun an kaçırıldı. Sanki haylaz *garabet* Thiers, Paris'i silahsızlandırmaya kalkışmasıyla, içsavaşı zaten başlatmamış gibi, *içsavaşı başlatmak* istemediler."*

İşte Karl Marx ve Friedrich Engels böyle düşündüler, böyle davrandılar.

İşte sosyal-demokratlar böyle düşünür, böyle davranır.

Ama anarşistler yinelemeye devam ediyorlar: Marx ve Engels ve onların izleyicileri yalnızca oylarla ilgileniyorlar — şiddet kullanılan devrimci eylemi reddediyorlar.

Gördüğünüz gibi, bu "suçlama" da, anarşistlerin, marksizmin özü konusundaki bilisizliklerini açığa vuran bir iftiradır.

İşte ikinci "suçlama"nın da sonu bu.

ANARŞİSTLERİN üçüncü "suçlama"sı şudur: Anarşistler, sosyal-demokrasinin bir halk hareketi olduğunu yadsırlar, sosyal-demokratları bürokrat olarak tanımlarlar ve sosyal-demokrasinin proletarya diktatörlüğü planının devrim için ölüm demek olduğunu, sosyal-demokratlar bu diktatörlükten yana olduklarına göre, onların, aslında proletaryanın diktatörlüğünü değil, proletarya üzerine kendi diktatörlüklerini kurmak istediklerini iddia ederler.

Bay Kropotkin'i dinleyelim: "Biz anarşistler, diktatörlük için son hükmü verdik. ... Biz biliyoruz ki, niyetleri ne kadar dürüst olursa olsun, her diktatörlük devrimin ölümüne yol açacaktır. Biz biliyoruz ki ... diktatörlük düşüncesi ... her zaman köleliği sürdürmeye çabalamış olan hükümet fetişizminin tehlikeli bir ürününden başka bir şey değildir."** Sosyal-demokratlar, yalnızca, devrimci diktatörlüğü kabul etmekle kalmazlar, üstelik de, "proletarya üzerinde diktatör-

* *Kugelmann'a Mektuplar*, [Karl Marx, *Letters to Kugelmann*, New York 1934, s. 123].

** Kropotkin, *Bir Asinin Konuşmaları*, s. 131.

lüğü savunurlar. ... İşçiler, ancak kendi denetimleri altında disiplinli bir ordu oldukları sürece, onlar için önem taşır. ... Sosyal-demokrasi, proletarya aracılığıyla, devlet mekanizmasını ele geçirmeye çalışır."*

Gürcü anarşistler de aynı şeyi söylüyorlar: "Proletarya diktatörlüğü, sözcüğün dolaysız anlamıyla, kesinlikle olanaksızdır, çünkü diktatörlüğü savunanlar devlet adamlarıdır ve onların diktatörlüğü, proletaryanın tümünün özgür faaliyeti değil, bugün var olan aynı temsilî hükümetin, toplumun başına oturtulması olacaktır."** Sosyal-demokratlar, diktatörlüğü, proletaryanın kurtuluşunu kolaylaştırmak için değil, ... *"Kendi yönetimleriyle yeni bir kölelik kurmak"* için savunuyorlar.***

İşte Anarşist Bayların üçüncü "suçlama"sı budur.

Anarşistlerin, okurlarını aldatmak için ortaya attıkları her zamanki iftiralardan biri olan bu "suçlamayı" teşhir etmek için, çok büyük çaba gerekmez.

Burada, her diktatörlüğün, devrimin ölümü demek olduğunu iddia eden Kropotkin'in, tümüyle yanlış olan görüşünü incelemeyeceğiz. Bunu, daha sonra, anarşistlerin taktiklerini tartışırken ele alacağız. Şimdi, yalnızca, "suçlama"nın kendisine değineceğiz.

Daha 1847'nin sonunda, Karl Marx ve Friedrich Engels, sosyalizmi kurmak için proletarya, siyasal diktatörlüğü gerçekleştirmelidir, öyle ki, bu diktatörlüğün yardımıyla burjuvazinin karşı-devrimci saldırılarını püskürtebilsin, onu üretim araçlarından yoksun edebilsin; bu diktatörlük, birkaç kişinin diktatörlüğü değil, bir sınıf olarak bütün proletaryanın diktatörlüğü olmalıdır diyorlardı: "Proletarya, siyasal üstünlüğünü, bütün sermayeyi, burjuvaziden derece derece çekip almak, bütün üretim aletlerini, ... yönetici sınıf olarak

* *Ekmek ve Özgürlük*, s. 62-63.
** Bâton, *Siyasal İktidarın Ele Geçirilmesi*, s. 45.
*** *Nobati*, n° 1, s. 5, Bâton.

örgütlenmiş proletaryanın elinde toplamak için kullanacaktır."*

Yani, proletarya diktatörlüğü, bir sınıf olarak bütün proletaryanın, burjuvazi üzerinde diktatörlüğü olacaktır, birkaç kişinin proletarya üzerindeki egemenliği değil.

Sonraları, işte bu düşünceyi, hemen hemen bütün yapıtlarında yinelediler, örneğin *Louis Bonaparte'ın 18 Brumaire'i, Fransa'da Sınıf Savaşımları, Fransa'da İçsavaş, Almanya'da Devrim ve Karşı-Devrim, Anti-Dühring* ve diğerleri.

Dahası var. Marx ve Engels'in proletarya diktatörlüğünü nasıl anladıklarını, bu diktatörlüğe ne dereceye kadar olabilir gözü ile baktıklarını anlayabilmek için, Paris Komününe karşı tutumlarının ne olduğuna bakmak çok ilginç olacaktır. Sorun şudur; proletarya diktatörlüğünü, yalnızca anarşistler değil, kasaplar ve meyhaneciler de dahil olmak üzere, kent küçük-burjuvazisi, Marx ve Engels'in darkafalı adını verdiği bütün herkes suçluyor. Engels, bu darkafalılara seslenirken, proletarya diktatörlüğü konusunda şunları söylüyor:

"Son zamanlarda, Alman darkafalısı, şu sözlerden ötürü, bir kez daha esaslı bir korkuya kapılmıştır: *Proletarya Diktatörlüğü*. Pekâlâ beyler, bu diktatörlüğün nasıl bir şey olduğunu öğrenmek istemez misiniz? Paris Komününe bakın. İşte o, proletarya diktatörlüğüydü."**

Gördüğünüz gibi, Engels, proletarya diktatörlüğünü, Paris Komünü biçiminde anlamaktadır.

Açıktır ki, marksistlerin anladığı biçimde proletarya diktatörlüğünün ne olduğunu iyi öğrenmek isteyen herkes, Paris Komününü incelemelidir. O halde, Paris Komününe dönelim. Eğer, Paris Komününün, gerçekten de, birkaç kişinin proletarya üzerindeki diktatörlüğü olduğu ortaya çıkar-

* *Komünist Manifesto*, [s. 30].

** *Fransa'da İçsavaş*, Engels'in "Giriş"i, [*The Civil War in France*, New York, 1940, s. 22].

sa, o zaman — kahrolsun marksizm, kahrolsun proletarya diktatörlüğü! Ama Paris Komününün gerçekten de proletaryanın burjuvazi üzerindeki diktatörlüğü olduğunu bulursak, o zaman — marksizme karşı mücadelelerinde, iftira uydurmaktan başka çareleri olmayan anarşistlerin iftiralarına ağız dolusu güleceğiz.

Paris Komününün tarihi, iki döneme ayrılabilir: Paris'teki işlerin ünlü Merkez Komitesi tarafından denetlendiği birinci dönem ve Merkez Komitesinin yetkileri sona erdikten sonra, işlerin denetiminin yeni seçilen Komüne devredildiği ikinci dönem. Bu Merkez Komitesi neydi, bileşimi nasıldı? Önümüzde, Arthur Arnould'un bu sorunun yanıtını kısaca veren, *Paris Komününün Basit Tarihi* adlı yapıtı duruyor. 300.000 Parisli işçi, bölükler ve taburlar halinde örgütlendikleri ve saflarından delegeler seçtikleri sırada, mücadele daha henüz başlamıştı. Merkez Komitesi, bu yolla kuruldu.

Arnould şöyle diyor: "Bölükleri ve taburlarınca kısmî seçimler sırasında seçilmiş olan bütün bu yurttaşlar [Merkez Komitesi üyeleri], yalnızca, delegeleri oldukları küçük gruplar tarafından biliniyorlardı. Kimdi bu adamlar, ne biçim insanlardı ve ne yapmak istiyorlardı?" Bu "hemen hemen tamamen, dörtte-üçünün adı, sokakları ya da işyerleri dışında bilinmeyen, sıradan işçiler ve küçük memurlardan oluşan adsızların bir hükümetiydi. ... Gelenekler altüst olmuştu. Beklenmedik bir şey olmuştu dünyada. Aralarında egemen sınıflardan bir tek kişi yoktu. Bir tek *avukat, mebus, gazeteci* ya da *general* tarafından temsil edilmeyen bir devrim patlak vermişti. Bunlar yerine, Creusot'dan bir *madenci,* bir *ciltçi,* bir *aşçı* ve başkaları bulunuyordu."*

Arthur Arnould anlatmaya devam ediyor: "Merkez Komitesi üyeleri şöyle diyorlardı: 'Biz tanınmamış kişiler, saldırıya uğrayan halkın mütevazı araçlarıyız. ... Biz, burada, halkın iradesinin araçları olarak onun sesi olmak, onun za-

* *Paris Komününün Basit Tarihi,* s. 107.

ferini gerçekleştirmek için bulunuyoruz. Halk bir komün istiyor ve biz komünün seçimini gerçekleştirmek için kalacağız.' Tam tamına böyle. Bu diktatörler, kendilerini, ne yığınlarının üstünde, ne de uzağında tutuyorlar. İnsan hissediyor ki, onlar, yığınlarla birlikte, yığınların içinde ve yığınlar sayesinde yaşıyorlar, her an onlara danışıyorlar, onları dinliyor ve yalnızca özlü bir biçimde ... üçyüzbin insanın düşüncesini iletmeye çalışarak, işittikleri her şeyi iletiyorlar."*

Paris Komünü, varlığının birinci döneminde böyle davrandı.

İşte Paris Komünü buydu.

İşte proletarya diktatörlüğü budur.

Şimdi, Merkez Komitesi yerine komünün işleri yürüttüğü döneme, komünün ikinci dönemine geçelim. İki ay süren bu iki dönemden sözederken, Arnould heyecanla, bunun, halkın gerçek diktatörlüğü olduğunu ilân ediyor. Dinleyin:

"Bu halkın, o iki ay boyunca sunduğu muhteşem manzara, ... geleceğe bakarken içimizi güç ve umutla dolduruyor. Bu iki ay boyunca, Paris'te gerçek bir diktatörlük, bir tek adamın değil —durumun tek efendisi olan— *bütün halkın* en tam ve tartışma götürmez diktatörlüğü vardı. ... Bu diktatörlük, 18 Marttan 22 Mayısa [1871] kadar, iki aydan fazla, kesintisiz devam etti." Kendi başına "Komün, yalnızca bir moral güçtü ve ... yurttaşların genel sempatisinden başka maddî bir güce sahip değildi, *halk, yönetici,* tek yönetici idi; kendileri, kendi polislerini ve kendi yargıçlık sistemlerini kurmuşlardı."**

İşte komünün bir üyesi olan ve onun göğüsgöğüse mücadelelerine etkin olarak katılan Arthur Arnould, Paris Komününü böyle anlatıyor.

Paris Komünü, üyelerinden bir başkası ve aynı ölçüde

* *İbid.*, s. 109.
** *İbid.*, s. 242, 244.

etkin bir savaşçısı olan Lissagaray tarafından da aynı biçimde tanımlanıyor.* "Tek yönetici olarak" halk, "bir adamın değil, bütün halkın diktatörlüğü" — işte Paris Komünü buydu.

Engels, darkafalılar öğrensin diye, "Paris Komününe bakın. İşte o, proletarya diktatörlüğüydü." diye sesleniyor.

Marx ve Engels'in anladığı biçimde proletarya diktatörlüğü budur.

Gördüğünüz gibi, aziz okur, siz ve ben, Çinceyi ne kadar anlıyorsak, Anarşist Baylar da o çok "eleştirdikleri" proletarya diktatörlüğünü, Paris Komününü ve marksizmi o kadar anlıyorlar.

Açıktır ki, iki tür diktatörlük vardır. Halkı hedef alan, azınlığın diktatörlüğü, bir küçük grubun diktatörlüğü, Trepovların[32] ve İgnatyevlerin[33] diktatörlüğü vardır. Bu tür diktatörlüğün başında, genellikle, gizli kararlar alan ve halkın çoğunluğunun boynundaki ipi daraltan bir danışmanlar grubu bulunur.

Marksistler böyle bir diktatörlüğün düşmanıdırlar ve böyle bir diktatörlüğe karşı, bizim gürültücü anarşistlerimizden çok daha kararlı bir şekilde ve özveri ile savaşırlar.

Bir başka tür diktatörlük daha vardır, burjuvaziyi, azınlığı hedef alan proleter çoğunluğun diktatörlüğü, yığınların diktatörlüğüdür. Bu diktatörlüğün başında, yığınlar bulunur. Burada ne bir danışmanlar grubuna, ne de gizli kararlara yer vardır, burada her şey açıkça, sokaklarda, toplantılarda yapılır — çünkü bu, sokağın, yığınların diktatörlüğüdür, bütün ezenleri hedef alan bir diktatörlüktür.

Marksistler böyle bir diktatörlüğe "dört elle" sarılırlar, çünkü böyle bir diktatörlük, büyük sosyalist devrimin görkemli başlangıcıdır.

Anarşist Baylar, bu birbirlerini karşılıklı olarak yadsıyan iki diktatörlüğü karıştırdılar ve böylece gülünç duruma

* *İbid.*

düştüler. Marksizmle değil, kendi yarattıkları hayallerle savaşıyorlar, Marx ve Engels'le değil, rahmetli Don Kişot'un kendi zamanında yaptığı gibi, yel değirmenleriyle savaşıyorlar...

İşte üçüncü "suçlama"nın sonucu da budur.

(DEVAMI VAR)*

Akhali Droyeba ("Yeni Zamanlar"), n° 5, 6, 7 ve 8; 11, 18, 25 Aralık 1906 ve 1 Ocak 1907.

Çiveni Çovreba ("Yaşamımız"), n° 3, 5, 8 ve 9; 21, 23, 27 ve 28 Şubat 1907.

Dro ("Zaman"), n° 21, 22, 23 ve 26; 4, 5, 6 ve 10 Nisan 1907.

İmza: *Ko..***

* Bu kitabın "Yayımcının Notu" yazısına (s. 7-8) bakınız. —*Ed.*

** *Stalin* imzasını almadan önce, yazar, 1912'lere kadar, *Koba*, *Ko.* ya da *K.* imzalarını kullanmıştır. —*Ed.*

AÇIKLAYICI NOTLAR

[1] Burada kullanılan biçimiyle liberalizm, bir anayasal monarşi biçiminde uzlaşma peşinde koşan Rus burjuvazisinin, 1905-06'da büyük toprak ağaları ve çarlık karşısındaki durumunu yansıtmaktadır. Siyasal ifadesi Anayasal Demokrat Parti idi. s. 9

[2] Bernstein, Eduard (1850-1932). — Alman sosyal-demokratı; 1890'larda marksizmin temel görüşlerine saldırdı ve revizyonistlerin ve reformistlerin önderi haline geldi. s. 10

[3] Aralık Günleri. — Moskova işçilerinin Aralık 1905 ayaklanması; bununla, 1905-07 devrimi doruğuna ulaşmıştı. s. 15

[4] Yeni-darvincilik. — Modern evrim biliminin babası Charles Darwin'in (1804-1882) izleyicileri tarafından geliştirilen teoridir. Yeni-darvinciler, Darwin'in kendisi organik evrimde bunu başlıbaşına bir etken olarak almamasına karşın, doğal seçimin tam-yeterliliğinin üzerinde durmuşlardı. s. 16

[5] Yeni-lamarkçılık. — Darwin'in formüle ettiği evrim teorisinin müjdecisi büyük Fransız biyoloğu, Jean Baptiste Lamarck'ın (1744-1829) teorilerinin sonradan geliştirilmesi. Lamarkçılık birincil etkiyi, dış çevreye bağlar. s. 16

[6] *Nobati* ("Çağrı"). — Gürcü anarşistlerin, 1906'da, Tiflis'te yayınladıkları haftalık bir gazete. s. 17

[7] Kropotkin, Peter A. (1842-1921). — Rus coğrafyacısı ve anarşizmin teorisyeni; Londra'da sürgünde yaşadı, 1917 Devriminden sonra Rusya'ya döndü, ve orada öldü. s. 17

[8] Bu kitap, İngilizce olarak, *Modern Science and Anarchism* adı ile yayınlandı. London 1903; düzeltilmiş basım, 1912. s. 17

[9] Çerkezişvili, V. Kropotkin'in izleyicisi ve Gürcistan'daki anarşist grubun önderi. s. 17

[10] Sh. G. — Gürcü anarşisti Shalva Gogelia'nın ilk harfleri. s. 17

[11] *Eleştirel Eleştirinin Eleştirisi.* Burada 1845'te yayınlanan, *Kutsal Aile: ya da Bruno Bauer ve İzleyicilerine Karşı Eleştirel Eleştirinin Gözden Geçirilmesi*'ne atıfta bulunmaktadır. Bu, Marx ve Engels arasındaki ilk ortaklaşa yapıttır, bilimsel sosyalizmin kurucuları, bu yapıtta, hegelciliğin ilk sistematik eleştirisine girişmişlerdir. s. 17

[12] Pascal, Blaise (1623-1662). — Ünlü Fransız filozofu, matematikçisi ve fizikçisi; diferansiyel ve integral hesapları konusunda Leibnitz ve Newton'un habercisi. s. 18

[13] Leibnitz, Gottfried Wilhelm (1646-1716). — Ünlü Alman filozofu ve matematikçisi; felsefede klasik Alman idealizminin öncüsü sayılabilir; matematikte en büyük katkısı, Newton'dan bağımsız olarak hesaplamayı (*calculus*'u) bulmasıdır. s. 18

[14] Mayer, Julius Robert Von (1814-1878). — Alman fizikçisi, enerjinin sakınımı teorisinin altında yatan ilkeyi formüle etmiştir. s. 18

[15] Helmholtz Hermann L. F. Von (1821-1894). — Ünlü Alman fizikçisi ve fizyoloğu, akustik, renk teorisi ve hareket konusunda birçok katkılar yapmıştır. s. 18

[16] Proudhon, Pierre Joseph (1809-1865). — Sosyalist teorilerle klasik iktisatçılar arasında bir orta yol bulmaya çalışmış olan Fransız küçük-burjuva anarşisti. s. 19

[17] Spercer, Herbert (1820-1903). — İngiliz filozofu ve sosyoloğu; pozitivist ve kapitalizmin savunucusu. Darwin'in doğal evrimde varolmak için mücadele teorisini toplumdaki insanlara uygulayarak böyle bir mücadelenin kaçınılmazlığını ve sosyalizmin

olanaksızlığını göstermeye çalıştı. s. 19

[18] Cuvier, Georges Leopold, Baron de, (1769-1832). — Fransız doğacısı, karşılaştırmalı anotomi biliminin kurucusu, evrimci teoriye karşı türlerin anî genel tükenmesi ve yaratılması (kataklizmler) teorisini geliştirdi. s. 22

[19] Aristoteles (MÖ 384-322). — Yunan filozofu, formel mantığın kurucusu, ve ansiklopedik dehaya sahip bir bilgin. Marx onun için "antikçağın en büyük düşünürü" diyor. Düşüncelerindeki birçok materyalist unsurlara ve eğilimlere karşın, esas olarak bir idealistti. s. 37

[20] Holbach, Paul-Henri (1723-1789). — Ünlü Fransız filozofu, materyalist ve ateist; aydınlanmanın önde gelen bir temsilcisi ve Fransız devriminin felsefî alanda öncüsü. s. 37

[21] Bu yıllar boyunca, *Kapital*'in II. ve III. ciltlerini yayına hazırlama işinin yanısıra, Engels, Marx'a ve kendisine ait yazılara değişik dillerdeki yeni basımları için bir dizi makale ve giriş yazmıştır, bunların bir kısmı o günkü marksist basında yayınlanmıştı. s. 40

[22] Parantez içindeki sözler Stalin'e aittir. Bu makalelerde, "Koba"nın başharfi "K.", imza olarak kullanılmıştır s. 40

[23] Considérant, Victor Prosper (1808-93). — Fourier'nin izleyicisi, Fransız ütopyacı sosyalisti. 1854'de Teksas'ta ütopik bir koloni kurdu ama çabaları sonuç vermedi ve 1869'da Fransa'ya döndü. s. 60

[24] *Muşa* ("İşçi"). — 1906'da, Tiflis'teki Gürcü anarşistler tarafından yayınlanan bir günlük gazete. s. 61

[25] *Hıma* ("Ses"). — 1906'da, Tiflis'te anarşistler tarafından yayınlanan bir başka günlük gazete. s. 61

[26] Fourier, Charles (1772-1837). — Bilimsel sosyalist düşüncenin gelişimi üzerine büyük etki yapmış olan Fransız ütopik sosyalisti. Engels ona "sosyalizmin atalarından biri" derdi. Fourier, çeşitli iktisadî işletmelerden oluşacak bir "örgütlenmeye" dayalı gelecekteki sosyalist sistemde, emeğin oynayacağı yaratıcı rolün üzerinde durmuştur. 1840'larda, Birleşik Devletler'de kurulan, bir çok Fourier kolonileri arasında en ünlüsü Massachusetts'deki Brook Çiftliği idi. Fourier'nin bu ülkedeki baş öğrencisi Albert Brisbane idi. s. 61

[27] *Sosyalist-Devrimci Parti.* — Popülist (Narodnik) gruplarca 1901'de kuruldu, kulaklara ve köylü küçük-burjuvazisine dayanıyor, sosyal-demokratlara ve marksistlere karşı çıkıyorlardı. Marksistlerce reddedilen bireysel terörden yana idiler. s. 64

[28] *Sosyal-Demokratlar.* — 1898'de kurulan Rusya Sosyal-Demokrat İşçi Partisinin üyeleri. 1903'teki İkinci Kongrede iki parçaya ayrıldı: Çoğunluktaki (bolşevik) ortodoks marksist parça ve azınlıktaki (menşevik) oportünist parça. Bkz: *History of the Cummunist Party of the Soviet Union* (*Sovyetler Birliği Komünist Partisi Tarihi*), New York 1939. s. 64

[29] *Revolutsionnaya Rossiya* ("Devrimci Rusya"). — Sosyalist-Devrimci Partinin resmî organı. s. 64

[30] *İskra* ("Kıvılcım"). — Aralık 1900'de yayınlanmaya başladı ve 1903'e kadar, esas olarak Lenin'in yönetiminde kaldı. 1903'te, Rusya Sosyal-Demokrat İşçi Partisinin bölünmesi üzerine, menşeviklerin eline geçti. O zaman, Partinin de resmî organı haline gelmişti. s. 64

[31] Bâton. — Gürcü anarşisti Mihako Tsereteli'nin takma adı. s. 70

[32] Trepov, Dimitri F. (1855-1906). — Moskova polis şeflerinden, sonraları St. Petersburg'un genel valisi ve içişleri bakanı yardımcısı. İşçilere ve öğrencilere uygulattığı polis zulmüyle tanınır. s. 77

[33] İgnatyev, Nikolay P., Count (1832-1908). — Çarcı general ve ünlü Yahudi kıyımcısı. Kardeşi, Aleksey P. (1842-1906), Kiev'in ve sonra 1905'te Odesa'nın genel valisi idi, o da ünlü bir gericidir ve 1906'da öldürülmüştür. s. 77

SOL YAYINLARI. Sorumlu Yönetmen: Muzaffer Erdost. Yönetim Yeri: Zafer Çarşısı, 26, Yenişehir, Ankara.

7,5 lira